

DE HAGGADA VOLGENS RAV LAU

Vertaald en bewerkt door Rabbijn mr. drs. R. Evers

NEDERLANDS-ISRAËLITISCH KERKGENOOTSCHAP

2008 - 5768

Inleiding

De volgorde op Sederavond

- Kadeesj - Kiddoesj
- Oerchats - Handen wassen door de leider van de seider
- Karpas - Eerste maal indopen
- Jachats - Het breken van de middelste matsa
- Magied - Het zeggen van de Haggada
- Rachats - Allen wassen de haden
- Motsie - Men zegt de beracha hamotsie
- Matsa - Men zegt de beracha over de matsa en eet die
- Maror - Men zegt de beracha over maror en eet die
- Korech - Men eet matsa en maror tezamen
- Sjoelchan orech - Nu wordt de maaltijd gebruikt
- Tsafoen barech - De afikoman wordt gegeten en het dankgebed over de maaltijd wordt uitgesproken
- Hallel nirtsa - Men zegt de rest van hallel en van de Haggada tot en met het slot

Van deze korte ezelsbruggetjes voor de volgorde van de seider, kunnen we heel veel leren. Niet alleen voor Pesach, maar ook voor de rest van het jaar.

Kadeesj en oerchats - G'd zegt de mens: "Als jij je wil heiligen, vervul dan oerchats". Je moet opletten dat je schone handen hebt van diefstal en verduistering, zoals er staat in Tehilliem 26: "Ik zal in onschuld mijn handen wassen", en zoals er staat in Tehilliem 24: "Wie zal de berg van G'd bestijgen? Wie zal op Zijn heilige plaats kunnen staan? Alleen iemand die schoon van handen is en zuiver van hart".

Karpas, jachats - G'd zegt verder tegen de mens: "Ook als je niet rijk bent en je hebt alleen maar karpas - groente maar geen vlees en vis - moet je bij jezelf jachats vervullen". Deel je vermogen met een ander, die zelfs geen karpas heeft.

Magied rachtsa - De eerste plicht, om schoon van handen te zijn, is niet alleen voor jezelf van belang, maar je moet het ook vertellen aan je kinderen, je kleinkinderen en allen die onder jouw invloedssfeer vallen. Je moet hen het belangrijke begrip van rachtsa leren, zodat ook zij hun handen kunnen schonen van al het kwaad in de wereld.

Motsie, matsa - Het woord matsa betekent in het spraakgebruik van de profeet Jesjaja: ruzie. Je moet dus motsie matsa zijn, dat wil zeggen dat je strijd en ruzie moet vermijden en vrede bewaken.

Maror koreech, sjoelchan orech - Ook wanneer je, G'd bewaar, met bitterheid 'omhuld' bent en je leven er behoorlijk depressief uitziet, moet je toch de Sjoelchan Aroech (het Joodse wetboek) proberen na te komen.

Tsafoen barech - Tsafoen is G'd die verborgen is voor iedereen. Hem moet je danken voor alles wat Hij je toemeet, zelfs als het maror is.

Halleel nirtsa - Een dergelijk Halleel, om G'd te danken zelfs onder deze omstandigheden van maror koreech (diep in de ellende), is nirtsa, acceptabel voor Hasjeem. Dit is het dankgebed dat het meest gewild is door G'd.

1. Nu nog knechten, volgend jaar vrij !

Opperrabbijn Jisra'el Lau vertelt over een bijzonder indrukwekkende gebeurtenis. Lang geleden moest hij eens een seder geven voor meer dan duizend soldaten. Rav Lau las het stukje Ha Lachma Anja - dit is het brood van de ellende - in het Aramees voor en vertaalde het in het Ivriet.

Een sabre (geboren Israëli) stond op en vroeg Rav Lau: "Deze tekst spreekt ons niet meer aan. Hoe kunt u zeggen 'dit jaar hier en volgend jaar in Israël'. Ik ben hier geboren en getogen! Hoezo: 'Nu zijn we nog knechten maar volgend jaar zijn wij vrij'. Ik ben Israëli, vrij en onverveerd!

Rav Lau pareerde de vraag: "Met mijn eigen oren heb ik gehoord hoe mijn vereerde leraren rav Lopian, rav Sjach en reb Sjelomo Zalman Auerbach op de heiligste dag van het Joodse jaar, Jom Kippoer, de dag waarop ze alleen maar de waarheid spraken - zoals ze ook de rest van het jaar deden - de zondebelijdenis 'al cheet' uitspraken met 44 ernstige overtredingen en misdaden, zoals deze in het machzor van Jom Kippoer op alfabetische volgorde beschreven staan.

Als je deze lijst zonden objectief analyseert, sta je verbaasd. Hoe kunnen zulke heilige mensen zulke vreselijke zonden belijden? Voor sommige van die averot zou men eigenlijk zijn leven moeten geven om ze niet te overtreden. Iedereen weet dat deze vrome mensen deze zonden nooit bedreven hebben. Hoe hebben alle grote voormannen van het Joodse volk, de Ga'on van Vilna, de Ba'al Sjem Tov, deze zelfde widdoerj - zondebelijdenis - kunnen uitspreken? Iedereen weet dat deze verwerpelijke daden zelfs nooit in hun gedachten opkwamen. Waarom spraken ze die slechte dingen dan toch over zichzelf uit?

Het antwoord is dat zij niet alleen aan zichzelf dachten. Het was bij hen **niet** de hele tijd: ik, ik en nog eens ik! We moeten ook aan de ander denken. Alle Joden zijn voor elkaar verantwoordelijk. Wanneer tsaddikiem uitroepen: "Vergeef ons, geef kappara (vergifenis), denk aan onze zwakheden, we zijn maar van vlees en bloed," dan denken zij aan iedereen, het hele Joodse volk, hier en elders. Zij dachten aan de klal: de gemeenschap stond hen voor ogen in alles wat ze deden, zelfs bij zo iets persoonlijks als de zondebelijdenis.

Hetzelfde geldt, vervolgde Rav Lau, voor de inleidende woorden van de Haggada. Wij hoeven niet constant alleen aan ons zelf te denken. U bent in gelukkige omstandigheden geboren maar er zijn helaas heel velen, die dat niet kunnen zeggen. En wat in lichamelijke zin geldt, geldt ook in spirituele zin. Velen hebben nog niet het geluk gesmaakt om hun leven een Joodse inhoud te geven.

De sederavond is de gelegenheid bij uitstek om geestelijke verrijking mee te maken. Op sederavond beleven wij ons bovennatuurlijke volksbestaan opnieuw. Onder de meest uitzichtloze omstandigheden in Egypte werden we tot een volk. De bekroning van de uittocht was het ontvangen van de Tora.

Wat is de Tora? De Tora was het doel van de uittocht. Tora in de diepste zin betekent een voortdurend najagen van de Enige Echte Waarheid, objectief zonder vooroordeel en bias. Het moeilijkste voor de mens is zichzelf te veranderen; ook de vrije mens kost het enorme moeite om af te stappen van zijn eigen ideeën en geloofjes, gewoontes en opvattingen. Hij moet bereid zijn steeds nieuwe uitgangspunten te kiezen.

En dit is het eenvoudigst indien hij letterlijk nergens aan vast zit, ook niet aan de meest alledaagse zaken als brood. "*Als de Joden maar een moment gearzeld hadden uit te trekken uit Egypte waren ze niet verlost*", zeggen onze Wijzen. Matsa is ongecompliceerdheid, constant jezelf durven toetsen. Waarheid is nergens aan gebonden.

Dat is de uitdaging van Pesach 5768/ 2008: een nieuw begin maken met ons Jodendom!

2. Kol dichfin jeteë vejechol: Iedereen die honger heeft, laat hij komen en eten.

Wij nodigen iedereen uit aan het begin van de Seideravond en Hagada en niet pas aan het einde, wanneer we de deur open zetten voor de profeet Eliahoë hanavie. Anders is het te laat.

Ook op Soekot hebben we gasten, de Oesjpizien: Avraham, Jitschak, Ja'akov, Mosje, Aharon, Joseef en David. Helaas zijn er altijd voldoende mensen, die niet in staat zijn de chagiem (feesten) zelfstandig te vieren.

Nu staat er in de Tora (Devariem 16:14): "En je zult je verheugen op je feest, jij, je zoon en je dochter, je dienaar en je dienares, de levi, de geer, de wees en de weduwe die in je poorten zijn". Onze Chagamieën leggen uit dat Hakadosj baroech Hoe ons in feite het volgende wil meegeven: "Als jullie de vier mensen waar Ik me druk over maak - de levi, de geer, de wees en de weduwe - aan simcha helpen, dan zal Ik degene waarover jullie je druk maken verheugen: je zoon, je dochter, je dienaar en je dienares (Midrasj Tanchoema, Re'ee 18).

3. Kol ditsriech jeteë vejifsach: Iedereen die het nodig heeft, laat hij komen en Pesach vieren.

Er is bijna geen Joods huis waar geen gasten zijn. Over het uitnodigen van gasten zeggen onze Chagamieën in traktaat Sanhedrien: "Groot is gastvrijheid met eten en drinken, want het brengt verafstaanden dichterbij hoewel het ook dichtbijstaanden verwijderd".

Wat bedoelt de Talmoed? "De verafstaanden worden dichterbij gebracht" leren we van Jitro en Mosje. Mosje was een vluchteling uit Egypte. Jitro was de opperpriester in Midjan. Toen Jitro's dochters eerder van de weide terugkwamen, vroeg hij: "Waarom zijn jullie vandaag zo vroeg?". Zij antwoordden hem: "Er was een Egyptische man, die ons gered heeft uit de hand van de herders. Hij heeft voor ons water geschept en het kleinvee te drinken gegeven". Toen zei Jitro: "Waar is hij dan? Waarom hebben jullie de man alleen gelaten? Roep hem, zodat hij een beetje brood met ons mee kan eten" (Sjemot 2:20). Het vervolg is bekend. Uit dit 'beetje brood' volgde de sjiddoëch (het huwelijk) tussen Mosje en Tzipora. Twee kinderen werden uit dit huwelijk geboren; Gersjom en Eli'ezer.

Jitro werd later een geer (Joods) en ging mee met het Joodse volk. Dit was allemaal het gevolg van gastvrijheid.

Hoezo zorgt gastvrij onthaal voor verwijdering van familieleden? Dit slaat op onze neven Ammon en Moav. Beide waren kinderen van Lot, die de neef was van Avraham avinoë. Zij zouden bij elkaar in de beurt blijven maar uiteindelijk werd in de Tora (Devariem) besloten: "Er mag geen Ammoniet en geen Moabiet in de gemeente van G'd komen, ook de tiende generatie zal niet in de gemeente van G'd komen, tot in de eeuwigheid". De reden wordt gegeven in Devariem 23:4-5: "Omdat zij niet waren gekomen met brood en water, toen jullie uittrokken uit Egypte". Zij hebben jullie geen eten en drinken gegeven, en niet willen ontvangen, toen jullie op weg waren naar Israël vanuit Egypte. Zij mogen nooit deel worden van het Joodse volk. Het feit dat er huwelijksbeletselen werden opgeworpen en zij geen toegang konden krijgen tot het Joodse volk, verwijderde hen verder.

Gastvrijheid is een zeer belangrijke zaak. In Tel Aviv woonde eens een man die opgegroeid was in Litouwen. Hij studeerde aan een jesjiva aan de overkant van een rivier. In hetzelfde plaatsje woonde een familie, die veel belang hechtte aan hachnasat orchieëm (gastvrijheid). Met name op Sjabbat wilde de vrouw des huizes geen maaltijd aanrichten, zonder dat er gasten waren. Ze wilde niet dat de kinderen zouden worden opgevoed in een sfeer van egoïsme. Als er geen gasten waren, wilde men de Sjabbat maaltijd niet beginnen.

Op een vrijdagavond regende het vreselijk en was het erg koud buiten. In het hele stadje was er geen gast te bekennen en niemand begeleidde de man op zijn weg terug van sjoel na het avondgebed. De vrouw liet haar man geen kiddoesj maken en stuurde hem door het regen, de rivier over, om één van de bachoëree jesjiva te halen voor de Sjabbat maaltijd.

Toen hij aankwam in de jesjiva, waren de jongens al klaar met eten. Tranen stroomden over zijn wangen omdat niemand met hem mee wilde gaan, in dat vreselijke weer. Eén bachoër jesjiva had

medelijden met de man en ging toch met hem mee. Uiteindelijk werd hij de schoonzoon van zijn gastheer. Zo ziet men, wat de gevolgen kunnen zijn van hachnasat orchiem.

4. Halajla haze koelo matsa: deze nacht, alleen matsa

Aan het begin van de grote immigratiegolf uit de Sovjet-Unie, was Rav Lau Opperrabbijn van Tel Aviv-Jaffo. Op een dag had Rav Lau zitting in een Beet dien (rechtbank) voor gioer, om nieuwe immigranten te helpen met het bepalen van hun Joodse identiteit.

Voor hen verscheen een 42-jarige arts, die de dag daarvoor met zijn vrouw en twee dochters was aangekomen uit de Sovjet-Unie. Hij wilde een bevestiging, dat hij Joods was voor de opvangcentra. Hij had twee getuigen meegenomen om te verklaren dat hij zowel van vaders- als van moederskant Joods was. Zijn moeder was directrice van een ziekenhuisafdeling in Moskou. Zijn vader was chirurg, maar was allang overleden. Een van de getuigen, zei heel duidelijk dat hij aanwezig was bij de briet mila van de jonge arts, die George heette.

De tweede getuige was een oude Chabadnik, die in het beet dien kwam met zijn pet op en een lange baard over zijn jasje. Hij vertelde dat de moeder van George chronisch rookte (twee tot drie pakjes per dag). Elke nacht, voordat ze ging slapen, nam ze één sigaret en legde dat in een kartonnen doos in haar kleerkast. Elke nacht spaarde zij een sigaret. Na Poeriem kwam de Chabadnik bij haar thuis. Zij hadden een bepaalde code; zij gaf hem 350 sigaretten, die ze had gespaard, en hij gaf haar een paar kilo meel, zodat zij thuis matzes kon bakken. Ze hield geen Sjabbat en kon zich niet druk maken over het houden van kasjroet. Zij kon de essentiële geboden niet vervullen maar vond het zeer belangrijk om de uittocht uit Egypte met alle symboliek op seideravond te herinneren.

Rav Lau vertelde: “Ik was ontzettend onder de indruk van dit verhaal. De zoon gaf mij het telefoonnummer van zijn moeder in Moskou en ik belde haar op. Zij kon nog een beetje Jiddisj spreken en ik vertelde haar dat wij één keer per jaar de mitsva van matsa houden, maar dat zij dat elke dag deed. Ik zei dat ik niet weet of de matsot die ze bakte, halachisch kosjer waren, maar wel dat ze zeker heilig en rein waren en dat G'd ze met welgevallen heeft aanvaard. Ik twijfelde daar geen seconde aan. Ik liet haar meeluisteren aan de telefoon, toen ik met haar zoon verder sprak in het Engels. Ik zei tegen hem: “George, vanaf vandaag ben jij geen George meer, maar heet je Gersjon.” Zijn moeder pinkte aan de andere kant van de lijn een traan weg. Ze zei me dat Gersjon precies de naam was, die zijn inmiddels overleden vader hem 42 jaar geleden gegeven had bij de briet mila.

5. Velo zachtie sjete'amer jetsiat mitsrajiem balelot: ik kende niet de bron voor de mitsva om over de Uittocht te verhalen in de nacht

De discussie tussen Rabbi Elazar ben Azarja en de Chagamiem gaat in feite over het wel of niet uitspreken van het derde deel van Sjema, dat handelt over tsietsiet, de schouwdraden (vandaar de naam parsjat tsietsiet).

Dit deel van Sjema wordt ook wel 'jetsiat mitsrajiem' genoemd, omdat het laatste vers hiervan over de Uittocht spreekt. De Chagamiem waren van mening dat dit deel niet in het avondgebed hoort, omdat de mitsva van tsietsiet overdag moet worden nageleefd. Er staat immers: “En jullie zullen hem (de hemelsblauwe draad) zien”.

Rabbi Elazar legt er echter de nadruk op, dat het stukje wordt afgesloten met een zecher lejetsi'at mitsrajiem. Dit is een mitsva die ook 's nachts moet worden nageleefd. Ben Zoma leidt namelijk uit de regel: “En je zult je de uittocht uit Egypte elke dag van je leven herinneren”, af dat dit voor de hele dag geldt. Hij verschilt hierin van mening met de Chagamiem, die zeggen, dat `kol jemeo chajega' slaat op de tijd van de Masji'ach. Daarom vindt Rabbi Elazar dat het derde deel van Sjema, wél in het avondgebed moet worden gelezen.

Als de herinnering aan jetsi'at mitsrajiem een mitsva is, waarom is er dan geen speciale beracha voor ingesteld? De Rambam oordeelt ook dat het derde deel van Sjema ook 's avonds moet worden gezegd, maar hij beschouwt het herinneren van de uittocht niet als één van de 613 mitsvot.

Rabbi Chajiem halevi Soloveitchik legt uit dat het in de tijd van de Masji'ach niet meer nodig is om de uittocht te herinneren. Aangezien de Rambam zegt dat hij alleen de mitsvot die tot in de eeuwigheid gelden, meetelt, wordt de herinnering aan de uittocht niet meegeteld.

In Midrasj Tehilliem (149) wordt uitgelegd, dat men eerdere gebeurtenissen van minder gewicht niet meer hoeft te herdenken als er zich daarna grotere wonderen hebben voorgedaan. In de Gemara (Berachot, einde eerste hoofdstuk) wordt verteld over een man die een wolf tegen het lijf liep maar wist te ontsnappen. Iedereen, die het maar wilde horen, vertelde hij over zijn wonder. Daarna liep hij tegen een leeuw op en overleefde wederom. Hij vergat toen het wonder met de wolf. Hij sprak alleen nog maar over zijn confrontatie met de leeuw.

Zo is er ook na de verlossing door de Masji'ach. De G'ddelijke openbaringen zullen dan zo groot zijn, dat daarbij de wonderen bij de Exodus uit Egypte in het niet zullen vallen. Dan zal er geen reden meer zijn om de uittocht uit Egypte te herinneren.

Het herinneren van de uittocht is geen zelfstandige mitsva, maar vormt een onderdeel van de mitsva om Sjema te zeggen. Waarom heeft jetsi'at mitsrajiem zo een ondergeschikte rol in Sjema? Het doel van jetsi'at mitsrajiem, is de erkenning van G'd. Sjema realiseert het erkennen van G'd. De Rambam beschouwt het daarom als één mitsva.

De zecher lejetsi'at mitsrajiem vormt slechts een voorbereiding op Sjema. De zecher lejetsi'at mitsrajiem dwingt ons om het Hemelse juk te aanvaarden.

6. Ma ha'edot? Wat zijn de getuigenissen? Vraagt de chagam

Bewegende standbeelden!

Rabbi Jehoeda Halevi (12e eeuw) legt in zijn filosofische werk Koezari uit dat 'choekiem' geboden zijn die wij moeten accepteren ook al kunnen we de reden ervan niet begrijpen. Misjpatiem zijn begrijpelijke geboden, die door ieder mens kunnen worden aangevoeld. Maar wat betekent het begrip 'edot' - getuigenissen?

Nog een andere vraag. We zeggen in de Hagada: "Ik had kunnen denken dat we al vanaf het begin van de maand Nisan beginnen met de seider. Daarom staat er: 'op die dag'. Nu had ik kunnen denken dat de Seider al overdag zou mogen beginnen. Daarom staat er 'vanwege dit'. Het vertellen over de uittocht uit Egypte kan alleen maar beginnen op het moment dat matsa en maror voor je liggen".

Waarom is het onmogelijk om vroeger te beginnen met de vertelling over de uittocht uit Egypte? Wat is daar zo vreselijk aan? Mensen die de mitsvot vervroegen vinden we meestal juist prijzenswaardig?!

Rav Lau vertelt, dat een aantal jaren geleden in Israël een Europese geleerde op bezoek kwam. Aan het einde van zijn tocht door het hele Heilige Land vroeg hij zich af waarom hij in Israël zo weinig standbeelden had gezien: "In alle andere landen worden standbeelden en herinneringsmonumenten neergezet om mensen en gebeurtenissen uit het verleden te herinneren. Alleen in het Joodse land, met de meest rijke geschiedenis van de hele wereld, zijn er geen standbeelden ter herinnering aan Mosje Rabbenoe, koning David of Sjelomo, de uittocht uit Egypte, de Tora-geving op de berg Sinai, etc., etc. De professor vroeg zijn vrienden verbaasd: "Dit past toch niet in het land van de Bijbel?".

Het antwoord op deze vraag werd gegeven door de Ga'on van Lutsk, Rabbi Zalman Sorotskin: "Het Joodse volk heeft gedurende zijn geschiedenis over de hele wereld gezworven. Nergens kon zij vaste monumenten neerzetten. Daarom heeft het Joodse volk bewegende monumenten gekregen, die ons volk op al onze trektochten begeleid hebben. De matsa die wij eten is het 'standbeeld' voor

de uittocht uit Egypte. Bestaat er ergens ter wereld een standbeeld dat het in alle uithoeken van de aarde meer dan 3300 jaar heeft volgehouden?

Bestaat er nog een volk dat alle historische details, die het in de loop van zijn geschiedenis heeft meegemaakt, bewaard heeft in riten, symbolen en halachot, die ons al duizenden jaren bij elkaar houdt?

Het deeg van onze voorouders kreeg niet de gelegenheid om te rijzen. Daarom staan tot op de dag van vandaag overal matsot op de Seidertafel, van Vladivostok tot Los Angeles, van Helsinki tot Melbourne, in traditionele en minder traditionele huizen.

Ook het maror is een reizend monument dat we eten ter herinnering aan het feit dat de Egyptenaren ons leven verbitterden. Het charoset is een herinnering aan het leem. Het beentje herinnert ons aan de uitgestrekte arm waarmee G'd ons uitvoerde. Het ei staat tegenover het feestoffer dat we brachten in de Tempel op Pesach. De vier bekers staan tegenover de vier uitdrukkingen en niveau's van bevrijding. Alle mitsvot en gewoonten van Seideravond zijn beweegbare monumenten van de uittocht uit Egypte. Ook vele andere mitsvot herinneren ons aan het ontstaan van het Joodse volk bij de uittocht uit Egypte: tefillien, tsietsiet, Sjabbat en nog vele andere ge- en verboden benadrukken de verschillende aspecten van de Exodus.

Het woord getuigenis is nu duidelijk. Alle aspecten van Seideravond zijn getuigenissen die voor alle komende generaties de wonderen van G'd duidelijk en tastbaar maken. Daarom moet gesproken worden over de uittocht uit Egypte - juist op het moment dat matsa en maror voor u liggen. Want alleen op die manier wordt de getuigenis over de uittocht uit Egypte volledig, concreet en herkenbaar.

Waarom eten we deze matse? Omdat het deeg van onze voorouders geen gelegenheid had om te rijzen. Waarom eten wij deze maror? Omdat de Egyptenaren het leven van onze voorouders verbitterd hebben.

Dit is ook de reden dat vele sceptici de episode van de uittocht uit Egypte niet volledig kunnen ontkennen. Critici zoeken natuurlijke oorzaken voor de tien plagen of de splitsing van de Rietzee maar men hoort zelden, dat de Exodus nooit heeft plaatsgevonden. Het is gebeurd omdat we het iedere generatie weer opnieuw laten gebeuren en beleven.

7. Verschil tussen de chagam en rasja

Een van de bekende verschillen tussen de vragen van de chagam en de rasja is, dat de chagam de mitsvot helemaal specificeert en uitwerkt in drie categorieën: onbegrijpelijke wetten, sociale wetten en getuigenissen. De rasja formuleert alles in één frase: "Wat is deze dienst voor jullie?"

De rasja ziet het jodendom als een last. De befaamde Magied van Dubnov geeft hierbij een masjal (parabel): "Er waren eens twee vaklui, die ieder een zending naar een bepaald adres stuurden. Beiden stuurden een zending naar hun beroep. De diamanthandelaar stuurde een relatief licht pakje met edelstenen en diamanten. De ander, een metaalbewerker, stuurde naar zijn relatie verschillende grote metalen voorwerpen. De postbode verwisselde de adressen en leverde de zware metalen last bezweet af bij de juwelier onder de uitroep: "Oh, wat is dit zwaar!". De juwelier zei toen: "Dat is onmogelijk. Ik weet wat er in het pakje zit. Het is absoluut niet zwaar!"

Toen werd duidelijk dat de postbode de pakjes verwisseld had. Over de Tora staat er dat zij 'meer waard is dan parels' (Misjlee 3:15). Koning David zei: "De Tora van Uw mond is mij meer waard dan duizenden goudstukken en zilverstukken" (Psalmen 119:72). Wanneer men de Tora als een schat ziet, is het totaal niet zwaar. Het is dan nog lichter dan diamanten. Maar bij iemand die grote moeite met de Tora heeft, is het duidelijk dat hij de verborgen schatten niet weet te waarderen. Als men aanvoelt dat de Tora heel waardevol is, heeft men er geen enkele moeite mee. Integendeel! Men draagt het jodendom met trots, eer en een opgetogen gevoel.

Hiermee wordt een andere Joodse gewoonte duidelijk. In het Jodendom is het opvallend dat men een groot feest maakt wanneer men **begint** met een mitsva. Wanneer men dertien jaar wordt en verplicht wordt tot de mitsvot houdt men een groot bar mitsva-feest. In de maatschappij is het gebruikelijk om een feest te maken wanneer men van allerlei lasten bevrijd wordt: wanneer men het leerjaar beëindigd heeft, wanneer men uit het leger komt of wanneer men met pensioen gaat. Bij ons is het omgekeerd: juist wanneer men een verplichting aangaat, wordt het grootste feest gevierd: een besnijdenis of een pidjon habeen (lossing van een eerstgeborene), bar mitsva of choepa (een huwelijk).

8. Als hij daar was geweest, was hij niet bevrijd

Op de vraag van de slechte zoon: "Wat is deze dienst voor jullie?", verschijnt in de Hagada een antwoord dat niet in de oorspronkelijke Tora-tekst staat (zie Devariem, hoofdstuk 6).

In de Hagada staat als antwoord aan de rasja: "Vanwege dit heeft G'd mij dit gedaan, toen ik uittrok uit Egypte. Voor mij en niet voor hem. Als hij daar was geweest, was hij niet bevrijd".

In de Tora staat echter een totaal ander antwoord aan de rasja: "En jullie zullen zeggen: dit is een Pesach-offer voor G'd, omdat Hij over de huizen van de Bnee Jisra'el is getrokken toen Hij Egypte sloeg". In het antwoord van de Tora staat op geen enkele manier het antwoord van de Hagada aangeduid. De Hagada stelt: "Maak zijn tanden stomp, voor mij en niet voor hem, hij heeft zichzelf uit de gemeenschap gestoten en G'd ontkend". Hoe kunnen we het antwoord uit de Hagada met de tekst van de Tora harmoniseren?

Misschien ligt het antwoord in de Tora-tekst die vooraf gaat aan de vraag van de rasja. De inleiding in de Tora luidt: "Wanneer jullie zullen komen naar het land wat G'd jullie zal geven". Het grote verschil ligt kennelijk in het land Israël. De rasja in Israël is iets anders dan de rasja in goles. In Babylonië, of de daarop volgende ballingschappen, kan het makkelijk gebeuren dat de rasja totaal vervreemdt. Men kan volslagen assimileren en geheel losraken van het Jodendom. Dat is precies de tekst van de Hagada. Wanneer de rasja claimt: "Wat is deze dienst voor jullie?" bedoelt hij inderdaad 'voor jullie' en 'niet voor hem' omdat hij totaal losgeslagen is van het Jodendom.

Maar wanneer we het hebben over iemand die naar Israël is gekomen en in een Joodse maatschappij leeft, is er meer hoop dat men verbonden blijft met de Joodse bron. In Israël is er altijd een briet mila, een bar mitsva, choepa en kiddoesjen.

Als algemene regel geldt: de linkerhand moet het slechte wegduwen maar met de rechterhand haalt men het goede naderbij. Men kan de rasja op twee manieren benaderen. In goles is hij al te ver weg. In het heilige Land is er echter nog hoop. In Israël ligt de nadruk op: "Dit is een Pesach-offer voor G'd". Het Pesach wordt groepsgewijs gegeten. Kom erbij! Bij het Pesach-offer werd men samen geteld. Dit is de Israëlische benadering.

9. Op het moment dat matsa en maror voor je liggen

Wat is het centrale punt van Pesach? Seideravond! Wat staat centraal op seideravond? De Hagada. Wie staat centraal in de Hagada? De zoon die de vier vragen stelt. De hele Hagada is een vervulling van de mitsva: "U zult het uw zoon vertellen".

Onze Chagamiem hebben alle mogelijke moeite gedaan om de aandacht van het kind te trekken en zijn fantasie te stimuleren. Men doopt twee keer in om het kind wakker te houden en zijn nieuwsgierigheid te prikkelen, zodat het zal vragen: "Wat is deze avond anders dan alle andere avonden?".

Waar het om gaat is om de aandacht van het kind te trekken. Onze Chagamiem waren grote onderwijsdeskundigen. Zij begrepen dat één plaatje meer vertelt dan duizend woorden. Een duidelijk beeld spreekt tot de fantasie. En de fantasie van een kind is zeer ontwikkeld. Woorden echter spreken tot het verstand en het verstand van een kind is nog niet zo goed ontwikkeld.

Daarom is het vertellen over de uittocht uit Egypte verbonden met de tafel waar allerlei symbolen van vrijheid en slavernij liggen. Daarom zeggen we dat we de Hagada alleen kunnen vertellen wanneer de matsa en maror voor ons liggen. Wanneer het kind de Seiderschotel voor zich ziet, kunnen we de matse pakken en vertellen dat we deze matse eten omdat onze voorouders geen tijd hadden om het deeg te laten rijzen. Hiermee herinneren wij G'ds liefde bij de Exodus.

Het maror eten we omdat het leven van onze voorouders verbitterd werd in Egypte. Deze en vele andere dingen herinneren aan gebeurtenissen bij de bevrijding of tijdens de slavernij. Op die manier wordt het kind, op een zichtbare en concrete manier, duidelijk betrokken bij alle gebeurtenissen.

10. Vroeger waren onze voorouders afgodendienaren

In de Misjna staat dat de vertelling over de uittocht uit Egypte gedaan moet worden op een manier van: "Beginnen met schande en eindigen met lof" (B.T. Pesachiem 116). Net zoals we op seideravond naast matsa ook maror eten, moeten we naast alle goede dingen ook het slechte begin vertellen.

Wanneer wij geen maror kennen, kunnen we de matse niet goed op waarde schatten. Iemand die niet weet wat slavernij betekent, kan ook vrijheid niet volledig waarderen.

Deze afdeling in de Hagada komt voor bij het brengen van de bikoeriem. Met de eerstelingen in de hand verklaart de broer in de Tempel: "Als een Arameeër dreigde mijn vader verloren te gaan, en hij daalde af naar Egypte".

Wanneer de broer trots zijn eerste producten aan Hasjeem aanbiedt, moet hij ook herinneren hoe moeilijk het was in het verleden toen wij nog slaven waren in Egypte. Pas dan is zijn dank volledig.

Wat de precieze inhoud is van de vernederende situatie en de daaropvolgende lof, is een meningsverschil in de Talmoed, die Rav en Sjemoe'eel verdeeld houdt.

- Volgens Rav moet men zeggen dat: "Onze voorouders oorspronkelijk afgodendienaren waren, maar nu heeft G'd ons naderbij gebracht tot Zijn dienst".

- Volgens Sjemoe'eel moet men zeggen: "Slaven waren wij van Fara'o in Egypte en G'd heeft ons daarvan uitgevoerd met sterke hand en uitgestrekte arm".

Volgens Rav moet men de Tora-aspecten benadrukken. In het begin waren onze voorouders afgodendienaren en daarna hebben wij de Tora gekregen. Sjemoe'eel is van mening dat men de menselijke kant van de geschiedenis moet benadrukken: eerst waren we slaven en later hebben wij vrijheid gekregen.

Beide meningen worden gevolgd in de Hagada. Maar uiteindelijk is toch de Tora de bindende kracht, zoals Rav Sa'adja Ga'on stelt: "Ons volk is alleen maar een volk door de Tora". Bewijs hiervoor levert Mosje Rabbenoe: "Vandaag zijn jullie een volk geworden voor G'd" (Devariem 27:9). Wanneer deed Mosje deze uitspraak? Niet bij de uittocht uit Egypte en ook niet bij de splitsing van de Jam soef. Mosje sprak deze woorden bij de berg Sinai toen het volk de Tora kreeg. Een Joods volk werden we pas bij de Tora, die ons allen bindt.

11. Want G'd berekende het einde

Hier komt in de Hagada het antwoord van Hasjeem op het lijden van de Joden in Egypte. Eigenlijk geldt het voor alle vormen van lijden: "G'd berekent het einde".

Pas achteraf kunnen we de gebeurtenissen plaatsen, vallen alle stukjes van de puzzel op hun plaats. In de parsja Ki Tisa vraagt Mosje Rabbenoe van G'd: "Laat mij toch Uw heerlijkheid zien" (Sjemot 33:18). Mosje wilde o.a. weten van G'd waarom er goede mensen zijn die lijden en er slechte mensen zijn die het goed hebben (B.T. Berachot 7a). Het antwoord van Hasjeem is moeilijk te begrijpen: "Ge zult Mijn achterkant zien, Mijn aangezicht kan niet gezien worden".

De Chatam Sofeer legde dit altijd uit als een remedie tegen ongeduld. Wanneer men onrecht in de wereld ziet, moet men niet direct een uitleg verlangen. Op korte termijn is het onbegrijpelijk maar op de lange termijn krijgt men wellicht een helder beeld. Mensen hebben meestal geen geduld om de loop van de geschiedenis af te wachten. Dit wordt aangeduid in de zin: "U zult Mijn achterkant zien maar Mijn gezicht zal niet gezien worden".

Dit betekent met andere woorden: de achterkant, d.w.z. met terugblik, kan men het geheel overzien. Wanneer men er nog midden in zit, is het totaalbeeld nog vertroebeld. De mens kijkt alleen op korte termijn en overziet het geheel niet. De helicopterview ontbreekt.

Mosje klaagt bij G'd: "Waarom doet U dit volk kwaad, waarom heeft U mij hier gestuurd? Vanaf het moment dat ik bij Fara'o ben gekomen om in Uw naam te spreken, heeft hij dit volk kwaad gedaan" (Sjemot 5:22-23).

Hasjeem werd kwaad op Mosje, zoals Rasjie ook zegt: "G'd sprak toen hard tegen Mosje" (Sjemot 6:2). Mosje werd ongeduld verweten. Mosje maakte deze misser later bij de uittocht uit Egypte goed (volgens onze Wijzen in de Midrasj (Sjemot Rabba 23:3)).

Toen de Joden door de Jam soef trokken en het lied van de zee zongen: "Toen zong Mosje" ook. De Midrasj zegt dat de honing van de lippen van Mosje droop. Mosje zei: "Heer der wereld, met hetgeen ik gezondigd heb kom ik U nu huldigen".

Rabbi Levi bar Chia vergelijkt het met een opstandige provincie. De koning zegt tegen zijn generaal: "Laten we oorlog met ze voeren". De generaal antwoordde dat dat niet zou lukken. Maar de koning ging 's nachts in zijn eentje naar de opstandige provincie en veroverde hem.

De generaal beseftte dat hij een fout advies had gegeven en maakte een kroon voor de koning. Toen zei de koning: "Waarom heb ik deze kroon te danken?". De generaal antwoordde: "Ik heb tegen u gezondigd doordat ik heb gezegd dat u die opstandige provincie niet aankunt".

Zo ook zei Mosje voor G'd: "Ik weet dat ik voor U gezondigd heb met het woordje: 'az' (toen). Zo staat er geschreven: 'az', toen ik kwam naar Fara'o. Daarom bejubel ik U weer met het woordje 'az': "Az jasjeer Mosje"- toen zong Mosje.

Een tsaddiek rectificeert alles wat hij fout heeft gedaan. Mosje keek alleen op de korte termijn en kwam tot verkeerde conclusies. Dat realiseerde hij en maakte hij goed.

12. Laat Uw dienaren wonen in het land Gosjen

Het Joodse volk heeft nooit op één plaats geconcentreerd gewoond. Haman zag het juist: "Er is één volk verspreid onder de volkeren" (Ester 3:8). Zelfs in de tijd van de Tempel waren de Joden over verschillende landen verspreid, o.a. in Babylonië. Tot op de dag van vandaag wonen wij verspreid over de hele wereld.

Er was echter één periode in de geschiedenis dat het hele Joodse volk op één plaats woonde. Dat was in de Egyptische ballingschap, in het land Gosjen. Daar kwamen Joden niet uit totdat ze Egypte verlieten. Zo staat bijvoorbeeld bij de plaag 'hagel': "Alleen het land Gosjen waar de Bnee Jisra'eel woonden was er geen hagel" (Sjemot 9:26). Dit was nodig in de tijd vóór Matan Tora.

Na de Sinai was de Tora de verbindende schakel en was het niet meer noodzakelijk om op één plaats geconcentreerd te wonen. Ja'akov was bang voor assimilatie toen hij moest vertrekken naar Egypte. G'd zei hem toen: "Wees niet bang om af te dalen naar Egypte. Ik zal met je afdalen naar Egypte en Ik zal je daar ook uit ophalen". Ja'akov maakte zich ernstige zorgen over het spirituele niveau van zijn kinderen. Ja'akov stuurde zijn zoon Jehoeda vooruit om een spiritueel centrum te stichten waarvandaan de Tora verspreid zou worden (Bereesjiet 46:28). Hij stelde alles in het werk om de geestelijke continuïteit van zijn kinderen te verzekeren.

Toen Ja'akov zijn kleinkinderen Menasjee en Efraim zag en Joseef hem vertelde (Bereesjiet 48:9): "Het zijn mijn kinderen die G'd mij hier gegeven heeft", in de galoet, reageerde Ja'akov direct: "Neem hen naar mij toe en ik zal ze zegenen". Zij hebben een speciale beracha nodig omdat ze opgegroeid zijn in een vreemd land.

Ja'akov geeft ze de volgende zegen: "Dat mijn naam en de naam van mijn voorouders over hen genoemd mogen worden, zodat ze zich in groten getale vermeerderen in het midden van het land".

Ook wanneer ze twee grote stammen zouden worden, moesten ze de namen van de voorvaderen verder dragen, zodat de keten der generaties niet gebroken zou worden. Dit ligt aangeduid in een psalm die wij ook in de Hagada zeggen, in Halleel: "Toen de Joden uittrokken uit Egypte" d.w.z. willen we dat het Joodse volk als Joods volk uittrekt uit Egypte dan: 'Beet Ja'akov me'am lo'eez'- willen wij dat het huis van Ja'akov zijn speciale karakter behoudt ondanks de afgodische omgeving - dan 'hajta Jehoeda lekodsjo', was het Jehoeda die de kedoetsja bewaakte en daarmee de speciale identiteit van Am Jisra'eel.

Uiteindelijk werd hij daardoor 'Jisra'eel mamsjelotav' - werd hem de heerschappij over het Joodse volk gegeven. Alle koningen stamden van Jehoeda af. Hij bewaakte de kedoetsja van het Joodse volk, toen zijn vader hem naar Egypte stuurde. Daarom had hij een kleinzoon, Nachsjon ben Aminadav, die als eerste bij de Jam soef in zee sprong. Daarmee toonde de stam Jehoeda aan, dat zij de leider waren van het Joodse volk.

Waarom is het symbool van Joodse vernietiging nu juist Lavan? Volgens de Hagada wilde hij "alles kapot maken". Was Lavan inderdaad de grootste vijand van het Joodse volk? Als we in de Tora kijken, lezen we niet veel bijzonders! Toch was Lavan de gevaarlijkste vijand. Hij wilde het Joodse volk niet fysiek vernietigen, zoals Fara'o. Lavan was uit op assimilatie!

"De meisjes zijn mijn dochters en de jongens zijn mijn zonen", zei Lavan (Bereesjiet 31:43). Lavan wilde dat iedereen bij hem bleef, zodat hij iedereen zou kunnen beïnvloeden.

Wie was deze Lavan? Lavan was een man, die bereid was alles op te geven - zijn dochters en kleinkinderen, zijn bezittingen - als hij zijn afgoden maar kon houden: "Waarom heb jij mijn goden gestolen?" (Bereesjiet 31:30). Daarvoor achtervolgde hij Ja'akov door de gebergte van Gilad. Daarvoor was hij bereid een weg van zeven dagen in drie dagen af te leggen. Met Lavan in de buurt was het Joodse volk totaal geassimileerd.

Ondanks alle vreselijke decreten in Egypte, heeft het Jodendom daar kunnen standhouden. In Egypte groeide het Joodse volk tegen de verdrukking in. Assimilatie dunt onze gelederen uit. De afgelopen tijd zijn er in 160 landen waar Joden wonen veel statistische onderzoeken geweest. Slechts in twee landen groeide het aantal Joden gedurende het afgelopen decennium. In alle andere landen, verminderde het aantal Joden.

Seideravond wordt ook wel leel sjimoeriem, de nacht van bewaking en behoud, genoemd. De toekomst van het Joodse volk is afhankelijk van onze spirituele waakzaamheid!

13. Het leert dat de Joden daar duidelijk herkenbaar waren

De identiteit van het Joodse volk in Egypte kwam tot uitdrukking in vier dingen; zij veranderden hun namen en taal niet, waren ingetogen op seksueel gebied en er waren geen verklikkers onder hen (Vajikra Rabba 32:5). Al deze aspecten duiden op eenheid en saamhorigheid. Niemand wilde die eenheid doorbreken, zelfs al zou dat veel lijden kosten. Daarom bewaarden ze hun namen ook. Want daarmee komt hun volksopdracht tot uitdrukking: Re'oeveen - omdat dat aangeeft: "Ik heb de ellende van mijn volk gezien", Sjimon - want dat gaf aan dat: "Ik hun geschreeuw heb gehoord", etc.

Hebreeuws als gemeenschappelijke taal verenigde het volk verder.

Geen enkele inbreuk op het seksuele moraal werd getolereerd. Daarom staat er in de Hagada: "Met zeventig ziel daalden ze af naar Egypte". Het waren zeventig mensen maar ze hadden maar één ziel, één doel. "Iedereen kwam met zijn eigen huis", duidt op het behoud van het reine familieleven, waar assimilatie niet kon binnendringen.

Er waren geen verklikkers. Verraders zijn de laagste soort mensen. Maimonides zegt: "Verklikkers hoefden niet eens opgesomd te worden onder degenen die niet geschikt zijn om te getuigen. Slechte mensen worden genoemd en afgekeurd maar deze mensen zijn nog veel erger dan heidenen. Zij hebben geen deel in de toekomstige wereld. Zelfs wilde dieren kennen nog een bepaalde solidariteit, omdat ze hun eigen soort niet aanvallen. Verklikkers zijn van het laagste allooi" (Hilchot edoet 11:31).

Toen Mosje Rabbenoe de vechtende Datan en Aviram wilde scheiden, zegt één van hen tegen Mosje: “Denk je mij te kunnen doden, zoals je die Egyptenaar hebt gedood”. De reactie van Mosje luidde: “De zaak is nu bekend” (Sjemot 2:14). Mosje Rabbenoe doelde niet alleen op het feit dat hij een Egyptische opzichter had gedood. Hij doelde op de slavernij.

Mosje zei met pijn in zijn hart: “Nu is mij duidelijk waarom het Joodse volk moet lijden. Als de onderlinge solidariteit niet meer bestaat en men mij dreigt aan te geven bij de vijandige overheid, omdat ik gedwongen was om een mede-Jood te beschermen tegen een wrede opzichter, dan begrijp ik waarom Joden nog steeds in deze bittere slavernij zitten”.

Alleen volledige eenheid kan ons tot bevrijding brengen. Alleen wanneer wij “nefesj” in het enkelvoud heten, zoals het Joodse volk bij de berg Sinai was: “Daar legerde het volk zich als een eenheid tegenover de berg” (Sjemot 19:2), kunnen wij bevrijd worden.

14. Ik zei u, in uw bloed zult u leven

De moeilijkste Seideravond die ik heb meegemaakt, was de seider die ik gaf in beet hachajal in Tel Aviv. De seider werd georganiseerd door het Ministerie van Defensie, voor ouders die hun kinderen hadden verloren in de Israëliische oorlogen. Ongeveer 600 mensen deden mee aan deze seideravond.

Voor sommige ouders was dit de eerste keer dat ze weer buitenshuis kwamen, sinds zij hun kinderen hadden verloren. Het was vreselijk om ouders, waarvan velen hun kinderen kort daarvoor hadden verloren, te aanschouwen. Die seideravond begreep ik welke pijn de uitspraak ‘door uw bloed zult u leven’ met zich meebrengt.

Voor mijn geest verscheen de gestalte van Rabbi Chanina ben Teradjion, één van de grootste geleerden uit de tijd van de Romeinen. Rabbi Chanina verzamelde veel mensen voor openbare Tora-lessen, die door de Romeinen verboden waren. De Romeinen pakten hem op, wikkelden hem in een Sefer Tora en staken hem vervolgens in brand. Toen de leerlingen hem vroegen: “Rabbi, wat ziet u?”, antwoordde hij “Ik zie verbrande perkamenten vellen en letters die in de lucht vliegen” (B.T. Avoda Zara 18a).

Het Hebreeuwse woord voor ‘in de lucht vliegen’ is *porchot*. Dat betekent niet alleen wegvliegen maar ook tot bloei brengen, ontspruiten, groeien en floreren.

Toen Avraham G’d vroeg: “Hoe zal ik weten dat ik het land zal erven”, vroeg hij in welke verdiensten zullen mijn kinderen het land in bezit nemen en houden, ook nadat het Beet Hamikdasj verwoest is. Onze Chagamiem vertellen, dat G’d antwoordde: “Ik heb voor hen reeds de offervoorschriften voorbereid” (B.T. Ta’aniet 27b).

In parsjat misjpatiem, temidden van de verzen die spreken over het verbond tussen Hasjeem en het Joodse volk, verschijnt plotseling de zin: “En hij stuurde de Joodse jongelui en zij brachten brandoffers en slachtten vredesoffers” (Sjemot 24:5).

Brandoffers heeft twee betekenissen. In de twintigste eeuw zijn wij door de zwaarste beproevingen gegaan. De brandende Tora-rollen werden realiteit.

Alleen voor de letters, het Joodse geloof, de Tora, de zielen van het Joodse volk, is uitgekomen dat zij: “In de voorhoven van onze G’d zullen bloeien” (Tehilliem 92:14).

Zoals de profeet zei: “Ik zeg tegen u, je zult leven in je bloed”. G’d zegt het Joodse volk: “Uw jeugd zal als een adelaar herboren worden” (Tehilliem 103:5). Gelijk een adelaar aan het eind van zijn leven, zo ook heeft G’d het volk de wonderlijke kracht gegeven om als een phoenix op te staan uit de as.

Vernietiging draagt de kiemen van herbouw in zich, zoals zaad in de grond ontbindt voordat het groeit. De Chazon lesj zei het zo treffend: “Wanneer wij een kleermaker dure stoffen zien scheuren, schrikken wij. Maar als we beter kijken, kunnen we zien dat het een methode is om nieuwe kledingstukken te maken”.

Daarom zeggen wij op Tisja be’av, de dag dat onze Tempel verwoest is, ondanks alle pijn en verdriet, toch geen tachanoen, omdat het ook een feestdag wordt genoemd. De Midrasj vertelt dat op het moment dat de Tempel verwoest werd, de Masji’ach geboren werd (Eecha Rabba 1:51). “Want u G’d heeft het vuur aangestoken, en uit het vuur zult U de toekomst herbouwen”.

15. In uw bloed zult u leven, in de verdiensten van opofferingsgezindheid.

Twee keer achter elkaar verschijnen de woorden 'in uw bloed zult u leven' in Jechezkel 16:6-7. De eerste keer slaat op het bloed van het Pesachoffer en de tweede op het bloed van de briet mila. De Joden hadden in Egypte weinig verdiensten waarmee ze bevrijd zouden kunnen worden. Daarom heeft G'd hen het bloed van de Pesachoffer gegeven en het bloed van de besnijdenis. Het bloed van de Pesachoffer kennen wij uit de pasoek: "Het bloed zal voor u tot teken zijn. Dan zie Ik het bloed en stap Ik over jullie huizen heen" (Sjemot 12:13). Maar wat is het verband met het bloed van de briet mila?

Beide soorten bloed bewijzen de opofferingsgezindheid van het Joodse volk. Bij het korban Pesach, speelde er levensgevaar. De Midrasj zegt dat: "Toen G'd Mosje opdracht gaf om het Pesachoffer te slachten, zei Mosje tegen Hasjeem: "Heer der wereld, hoe kan ik dit doen? U weet toch dat het kleinvee de afgod is van de Egyptenaren?". G'd antwoordde hem: "Bij jouw leven, de Joden zullen Egypte niet verlaten totdat ze de afgoden van de Egyptenaren hebben geslacht, opdat ze zullen weten dat de Egyptische afgoderij waardeloos is" (Sjemot Rabba 16:3).

Ook de briet mila is in zekere zin ook een vorm van zichzelf opofferen. Dit is ook de diepere betekenis van het getuigenis: "Dat het bloed tot teken zal zijn op de huizen van de Joden". Dit bloedteken toonde de opofferingsgezindheid van het Joodse volk. In een met bloed getekend huis kon geen verderfbrengende Engel doordringen. Opofferingsgezindheid is nodig om de volledige verbondenheid met G'd tot uitdrukking te brengen.

16. Wel aan, laten wij slim zijn tegen het volk

Wat was de slimheid tegenover het Joodse volk? In parsjat Besjalach staat dat er - na het vertrek van de Bnee Jisra'el - verteld werd aan de koning van Egypte dat het volk 'vertrokken' was. Het gemoed van Fara'o en zijn dienaren veranderde: "Wat hebben wij gedaan, dat we het volk Israël hebben weggestuurd, zodat ze ons niet meer dienen?" (Sjemot 14:5). Deze vraag van Fara'o is moeilijk te begrijpen. Het volk was niet gevluht. Het was weggestuurd door Fara'o, zoals het einde van de pasoek zelf duidelijk maakt. Fara'o's plannen met het Joodse volk waren tweeledig: hij wilde hun aantal verminderen, en tevens ieder gevoel van nationale zelfstandigheid de kop indrukken om iedere hoop op opstand weg te nemen.

Fara'o geloofde dat hij door zware onderdrukking de Joodse geest kon breken. Toen Mosje en Aharon voor de eerste keer bij Fara'o kwamen en eisten: "Stuur mijn volk weg", antwoordde de Fara'o hen: "Waarom storen jullie het volk in zijn werk?" (Sjemot 5:4).

Fara'o geloofde dat het Joodse volk een slavenvolk was. Fara'o was er ook van overtuigd dat het volk op zijn schreden terug zou keren wanneer het geconfronteerd zou worden met problemen in de woestijn, toen zij weggestuurd werden uit Egypte.

Maar op het moment dat Fara'o zich realiseerde, dat zijn vernederde slaven niet terugkeerden, begreep hij dat het volk weg was en nooit meer terug zou komen. De reden daarvan begreep Fara'o direct. Het volk was uiteindelijk toch Jisra'el gebleven. Zij hadden het geloof in G'd nooit opgegeven.

De Joden uit de stam Levi waren de grote geesten, die het Jodendom ondanks alle verdrukking hadden volgehouden. Zij waren nooit tot de slavernij vernederd en over hen zei Mosje: "Zij zullen Uw voorschriften aan Ja'akov onderwijzen en Uw Tora aan Jisra'el" (Devariem 33:10).

De stam Levi bleef zich inzetten voor de spiritualiteit van het Joodse volk, ook in het Egyptische goles. Het spiritueel leiderschap van de stam Levi is niet geëindigd met de uittocht uit Egypte, zoals Maimonides schrijft aan het einde van zijn Hilchot sjemita (hoofdstuk 13): "Waarom heeft de stam Levi geen deel gekregen in het land Israël en andere fysieke voordelen? Omdat zij vrijgemaakt werden om Hasjeem te dienen en Zijn wegen aan de gemeente bekend te maken. Daarom hebben zij geen deel in het normale maatschappelijk leven, hoeven zij niet mee te doen in de oorlog, erven ze geen land en krijgen ze alleen van Boven de gaven van het volk Israël. De

stam Levi is 'het leger van G'd'. G'd geeft hen levensonderhoud, zoals er staat: "Ik ben uw deel en uw erfdeel".

Dit is niet alleen voorbehouden aan de stam Levi. Maimonides zegt namelijk verder: "Niet alleen de stam Levi kan spiritueel leider zijn. Ieder mens wiens geest hem aanspoort om G'd te dienen, verheft zich tot een grote, heilige hoogte. G'd zal zijn deel zijn en hem in deze wereld voldoende levensonderhoud schenken".

17. G'd voerde ons uit uit Egypte, niet door een engel of een gezant. G'd zelf heeft ons uit de slavernij gered

Mosje Rabbenoe had zeven dagen lang tegenover Hasjeem geweigerd om op te treden als bevrijder van het Joodse volk. Hij hield Hasjeem voor dat de Joden niet naar hem zouden luisteren en niet zouden geloven dat hij met G'd gesproken had. Hij stelde, dat hij geen spreker en zwaar van mond en tong was. G'd antwoordde Mosje op alle aantijgingen. Aan het einde van deze discussie bij het brandende braambosje tussen G'd en Mosje, spreekt Mosje de woorden: "Alstublieft G'd, stuurt U toch door iemand die U normaal stuurt".

Dit lijkt de laatste en sterkste weigering van Mosje. Wat betekent het echter? De Chagamiem leggen uit, dat Mosje Rabbenoe hier doelde op Engelen, die normaal worden ingezet voor Hemelse missies. Mosje Rabbenoe zei tegen G'd: "Heer der wereld, toen Lot, neef van Avraham, in Sedom in de problemen zat, stuurde U Engelen naar hem toe om hem te redden. Waarom stuurt U mij, een mens van vlees en bloed, om de Joden uit Egypte te redden, terwijl zij de kleinkinderen van Avraham zijn! Waarom stuurt u geen Engelen, die U normaal inzet?".

Uit de woorden van Mosje spreekt veel liefde voor het Joodse volk: "Om Am Jisra'el te redden moet men de grootste Engelen inzetten!". De auteur van de Hagada wil benadrukken dat G'd zelf geen genoeg nam met Engelen als bevrijders. Hijzelf daalde af om ons weg te halen uit Egypte, in Eigen Persoon. Zie hoe geliefd wij zijn in de ogen van Hasjeem !

18. Bloed, kikkers, luizen

Wanneer wij over de Tien Geboden lezen, zien we dat de eerste drie plagen door Aharon werden geïnitieerd en niet door Mosje Rabbenoe. De Chagamiem leggen uit, dat dat komt omdat Mosje Rabbenoe het water en de aarde ('waaruit de luizen voortkwamen') dankbaarheid betoonde, omdat het water Mosje gered had tijdens de jacht op alle jongens, die in de rivier moesten worden gegooid.

De aarde had Mosje beschermd, toen hij de Egyptenaar (door een vloek) om het leven had gebracht.

Mosje vond het onjuist dat de aarde en het water door hem gestraft zouden worden. Daarom geschiedde het door Aharon. Hoewel we hier spreken over mineralen en dode materie, zoals aarde en water, is het opmerkelijk dat Mosje Rabbenoe als moreel hoogstaand mens, deze zaken niet wilde treffen met plagen.

Met dit begrip van loyaliteit in het achterhoofd, kunnen wij de gedachten van Jitro, de schoonvader van Mosje, begrijpen. De Talmoed (Zevachiem) vertelt, dat toen Jitro hoorde over de splitsing van de Jam soef (de Rode Zee) en de oorlog met Amalek, hij zich door deze twee gebeurtenissen geroepen voelde om zijn hogepriesterpost in Midjan te verlaten en het Joodse volk op te zoeken.

Waarom was het splijten van de Rode Zee alleen onvoldoende reden om zijn land te verlaten en zich bij het Joodse volk aan te sluiten? Het maakte een enorme indruk op de hele wereld (Sjemot 15:14-15)! Zelfs veertig jaar later, toen de herbergierster Rachav in Jericho de twee verspieters uitlegde wat er gebeurd was in de afgelopen veertig jaar, zegt zij: "De angst van jullie is over ons heen gevallen. Iedereen was gesmolten voor jullie, want wij hoorden dat Hasjeem het water van de Rode Zee had drooggelegd, toen jullie uittrokken uit Egypte" (Jehosjoe'a 2:9-10).

Veertig jaar later waren de inwoners van Kena'an nog steeds bang voor Am Jisra'el.

Maar waarom was Jitro daar niet zo van onder de indruk? Bij de splitsing van de Rode Zee deden de Joden verder niet veel. Mosje zei tegen hen: "G'd zal voor jullie vechten en jullie moeten je mond houden" (Sjemot 4:14). Pas na de oorlog met Amalek staat er: "Ga naar buiten, vecht met Amalek en Jehosjoe'a verzwakte Amalek en het volk met het zwaard" (Sjemot 17:9-13). Het bericht van de splitsing van de Rode Zee liet zien dat G'd alleenheerser is op de wereld maar de kracht en inzet van het Joodse volk kwam pas tot uiting in de oorlog met Amalek en niet bij de oever van de Rode Zee.

Bij het horen van de splitsing bij de Rode Zee, zou men kunnen denken dat het Joodse volk zelf niets heeft kunnen doen, omdat ze bang of laf waren of niet bij machte waren om iets te uit te voeren. Daarom zei Jitro bij zichzelf toen hij hoorde over de splitsing van de Rode Zee: "G'ds grootheid heb ik leren kennen, bij de Rode Zee. Maar G'd kan ik ook hier dienen in Midjan".

Hij had geen enkele reden om naar de woestijn te trekken, om daar één te worden met het Joodse volk en zich te bekeren tot het Jodendom. Maar toen hij daarna hoorde over de oorlog met Amalek en dat het Joodse volk daar een voortrekkersrol in had vervuld, combineerde Jitro beide gebeurtenissen en kwam hij tot de conclusie dat: "Als zij kunnen vechten, betekent dat ook dat zij Egypte hadden kunnen aanvallen. Maar dat deden de Joden niet uit een soort geestesadel. Ze waren de Egyptenaren dankbaar. De Egyptenaren hadden hun deur wagenwijd opengezet voor Ja'akov en zijn kinderen, toen er hongersnood was in het land Kena'an".

Ondanks alle Egyptische verdrukking en slavernij, staat er toch in de Tora dat: "Wij een Egyptenaar niet mogen verafschuwen, want we waren in zijn land". Dit is de ware dankbaarheid. Daarom zei Jitro: "Ik, je schoonvader Jitro, kom naar je toe". Jitro besloot dat hij bij dit volk wilde horen. Als zij ondanks al de ellende die hen was aangedaan geen strijd wilde voeren met hun voormalige verdrukkers, dan betekent dit dat het een hoogstaand volk is.

19. De persoonlijkheid van Mosje: 3 inkijkjes

Mosje Rabbenoe staat centraal in de Tora. Wie was hij?

Aan het begin van Sjemot wordt zijn persoonlijkheid geschetst. Hij verlaat het paleis van Fara'o waar hij veilig opgroeide in alle rijkdom en bescherming en mengt zich onder de verschoppelingen der aarde en de verdrukten van de Egyptische maatschappij.

"Mosje groeide op, ging uit naar zijn broeders en zag hun lasten" (Sjemot 2:11). Rasji legt uit dat hij niet alleen keek naar hun lasten maar dat hij ook met hen meeleeftde: "Hij deelde in hun verdriet".

Hij bleef niet aan de kant staan maar deelde het lot van zijn broeders. De Midrasj stelt dat Mosje Rabbenoe emotioneel veel verder ging: "Hij deelde in hun lasten, huilde en zei: 'Ik vind het vreselijk wat er met jullie gebeurt. Mocht ik maar sterven om jullie lot beter te maken'.

Er bestaat geen zwaardere arbeid dan werken met leem. Mosje Rabbenoe zette zijn schouders er onder en hielp elke Jehoedi die hij maar tegenkwam" (Sjemot Rabbi 21:7).

Hier komt de persoonlijkheid van Mosje Rabbenoe duidelijk naar voren. Ook begrijpen we nu waarom G'd hém had uitgekozen om de leider te worden van het Joodse volk. In de rest van het boek Sjemot krijgen we drie korte inzichten in de persoonlijkheid van Mosje Rabbenoe: "Hij zag een Egyptenaar die een Hebreeuwse man van zijn broeders sloeg". Mosje kan niet overgaan tot de orde van de dag zonder in te grijpen. Hij vervloekt de Egyptenaar, die sterft en zo redt hij het slachtoffer uit de hand van zijn verdrukkers. Iets later komt Mosje twee vechtende Hebreërs tegen. Het gaat nu niet over Egyptenaren tegen Joden maar om een onderlinge ruzie. Ook hier mengt Mosje zich in het geweld: "Mosje zei tegen de slechte man: 'Waarom sla jij je naaste?'".

Op een goed moment moet hij vluchten uit het paleis van Fara'o nadat hij door de twee vechtende Hebreeuwse mannen is aangegeven. Hij komt aan bij de put in Midjan. Daar is hij getuige van een handgemeen tussen mensen waarmee hij niets te maken heeft: de herders tegen de meisjes van Midjan. Ook daar kan Mosje niet afzijdig blijven: "Mosje stond op, redde hen en gaf hun vee te drinken" (Sjemot 2:11-17).

Op drie plaatsen krijgen wij een korte inkijk in de persoonlijkheid van Mosje Rabbenoe. Hij kan geen onrecht verdragen. Hij kan niet passief blijven. Hij staat op en handelt, grijpt in en zet recht -

ook wanneer dit voor hem levensgevaar betekent. Hij kan geen onrecht verdragen. Daarom is Mosje Rabbenoe de leider van het Joodse volk geworden. Meeleven in het leed van een ander, ingrijpen tegen onrecht, maakt hem tot de grootste leider van het Joodse volk.

20. "Als G'd ons de Tora had gegeven maar ons niet in Israël had binnengevoerd was dit ons al genoeg geweest".

Wat is het verschil tussen het ene erfdeel en het andere erfdeel? Het woord morasja (erfdeel) verschijnt in de Tora op twee plaatsen maar heeft telkens een verschillende betekenis.

De eerste keer in parsjat Va'era wordt gesproken over de uittocht uit Egypte, de belofte om naar Israël te gaan en het Joodse land als een erfdeel in ontvangst te nemen: "Ik breng jullie naar het land waarvan Ik Mijn Hand opgestoken heb om het te geven aan Avraham, Jitschak en Ja'akov en Ik zal het jullie als een morasja (erfdeel) geven, Ik ben Hasjeem" (Sjemot 6: 8). Het woord morasja komt verder ook nog terug aan het einde van de Tora in Devariem in Vezot Haberacha (Devariem 33): "De Tora heeft Mosje ons geboden als een erfdeel van de gemeente van Ja'akov". Het ene morasja is Israël en het andere morasja is de Tora.

Beide zijn ons meegegeven door onze voorouders die de Tora zelf ontvangen hebben en het land in bezit hebben genomen. Erets Jisra'el werd verdeeld naar het aantal mensen dat uittrok uit Egypte. Die verdeling is voortgezet bij hun kinderen. De erfenis is niet nieuw maar gaat van vader op zoon door alle generaties heen. Hetzelfde geldt bij de Tora.

Onze Wijzen vertellen ons dat Rabbi Jannai eens iemand had uitgenodigd voor de maaltijd. Uiteindelijk bleek de gast een am ha'arets te zijn. Rabbi Jannai vond het niet zo prettig dat hij zijn brood moest delen met een am ha'arets, die geen letter Tora had geleerd. Maar de gast antwoordde hem dat ook zijn erfenis zich bij Rabbi Jannai bevond. Staat er immers niet geschreven: "Mosje heeft ons de Tora geboden als een erfenis." Er staat niet: de erfenis van Jannai maar er staat de erfenis van het Joodse volk" (Vajikra Rabba 9:3).

Iedereen heeft een deel in de Tora. Daarom zeggen wij: "Geef ons ons deel in Uw Tora". De voormalige Opperrabbijn van Tel Aviv, Rabbi Jitschak Jedidja Frenkel, vroeg eens aan zijn schoonzoon, Opperrabbijn Lau, waarom er nog zo'n grote kloof is tussen het lot van beide erfdelen. Beide werden aan dezelfde generatie gegeven, degenen die uit Egypte en die het land binnen trokken.

Wat het erfdeel van de Tora betreft, heeft bijna iedereen van Israël een band met ons heilige boek. Zelfs wanneer men de 613 mitsvot niet uitvoert, voelt men toch een band met de Tora. Dit kan tot uitdrukking komen in een briet mila, sjivve zitten of kadiesj zeggen over de ouders, tefillien leggen, een choepa, kiddoesjen, seideravond, Jom kippoer of chanoekakaarsjes; iedereen heeft wel enige band met deze erfenis, de Tora.

Met de erfenis van Erets Jisra'el hebben de meeste Joden gedurende het grootste deel van de geschiedenis geen sterke band gehad. Er waren tijden waarin in Israël maar een paar honderd Joden woonden. Miljoenen Joden zaten in de gola. In de tijd van Ramban (Nachmanides) bevonden zich in Jeroesjalajiem maar twee Joodse broers, schilders. Niet meer! Waar was het hele Joodse volk?

Het grootste deel bevond zich in den vreemde. Tot op de dag van vandaag wonen de meeste Joden nog buiten Israël. Opperrabbijn Frenkel antwoordde: dit is het gevolg van de manier waarop wij beide erfdelen van G'd in ontvangst hebben genomen.

Tegen het ontvangen van de Tora bestond geen enkele reserve. Terwijl alle andere volkeren, vroegen wat er in de Tora geschreven staat, om na te gaan of het de moeite waard was om de Tora in ontvangst te nemen, en het voorstel afwezen, hebben wij niet eens gevraagd wat erin stond. We hebben toen direct gezegd dat we alles zouden doen en dat we daarna alles zouden proberen te begrijpen (Sjemot 24:7). Omdat dit onze houding was ten opzichte van de Tora, heeft iedereen daar een deel in behouden.

Maar ten aanzien van Israël hadden de Joden veel reserves. Ze hadden allerlei vragen. Er werden verspieters gestuurd om te kijken of het land wel de moeite waard was om er naar toe te gaan, of het kwalitatief goed was of slecht, vet of mager, of er bomen waren of niet (Bemidbar 13:20). Daarom hebben wij gedurende vele generaties, de realisatie van deze droom niet mogen meemaken. Dit is het grote verschil tussen de beide erfden.

Één ding kunnen we hieruit leren. Wanneer G'd ons iets aanbiedt, moeten we dat met beide handen aanpakken. Omdat we de Tora met volle overgave aanvaard hebben, is het altijd bij ons gebleven als een erfdeel voor de gemeente van Ja'akov.

21. En Hij heeft ons de Sjabbat gegeven

De Sjabbat voor Pesach heet Sjabbat hagadol. De Toer (hoofdstuk 430) legt uit, dat deze Sjabbat de grote Sjabbat heet, omdat daar een groot wonder gebeurde nog voordat de Bnee jisra'eel uit Egypte trokken. Deze Sjabbat viel in 2448 anno mundi op 10 nissan. Toen kregen de Joden de opdracht: "Laten zij ieder een lammetje voor een vaders huis nemen".

De Egyptenaren zagen dat hun afgoden aan de bedden van de Joden vastgebonden waren en binnen afzienbare tijd, binnen vier dagen, afgeslacht zouden worden. Desondanks hebben ze de Joden niets kwaads kunnen doen.

Ter herinnering aan dit wonder, heet deze Sjabbat, Sjabbat hagadol; de Sjabbat waarop een groot wonder gebeurde. Toch blijft hier iets principiële moeilijk: alle Joodse feesten zijn op een bepaalde dag in de maand vastgesteld. Pesach wordt niet op donderdag gevierd, omdat het op een donderdag plaatsvond, maar op een bepaalde datum in de maand. Die kan ieder jaar qua dag van de week verschillen. Waarom is deze herinnering aan het wonder op Sjabbat vastgesteld?

Rabbi Zalman Sorotskin, de Lutsker Rav, vroeg zich ter beantwoording van deze vraag nog verder af: "Waarom hebben Bnee jisra'eel de Egyptenaren de waarheid verteld dat ze hun afgod zouden slachten?". In dit antwoord lag een groot gevaar besloten. Wij mogen niet op wonderen vertrouwen en ons niet in gevaar begeven!

Waarom hebben de Joden geen smoesje verzonnen om zich uit dreigend levensgevaar te redden?

Het antwoord luidt dat dit allemaal gebeurde op Sjabbat, de dag waarop heel het Joodse volk getuigt dat: "In zes dagen G'd de hemel en de aarde heeft geschapen". Stel je voor dat een getuige een verklaring moet afleggen voor de rechtbank. Plotseling lijkt iets niet helemaal juist te zijn. De getuige had eens ergens over gelogen, ook al was het maar over één bepaald klein deel-aspect, ook al had het niet direct met de getuigenis te maken. Direct wordt hij weggestuurd!

Op Sjabbat zijn de Bnee jisra'eel getuigen dat G'd de wereld heeft geschapen. Daarom konden de Bnee jisra'eel niet liegen, op deze heilige dag, over de bestemming van de slachtdieren, zelfs indien er te vrezen was voor gevaar.

Daarom is de herinnering aan dit wonder op Sjabbat ingesteld. Het hele wonder was een gevolg van de grote kedoesja (heiligheid) van de Sjabbat en de achting die de Bnee jisra'eel koesteren voor deze dag. De grote heiligheid van de Sjabbat is bij ons gebleven in de loop van de generaties. In traktaat Demai (4:1) leren we dat iemand die vruchten koopt bij iemand die niet gelooft wordt over het afzonderen van de tienden en de verkoper ja zegt op de vraag of hij de tiende heeft afgezonderd, men de verkoper mag geloven en de vruchten mag eten op grond van de zijn uitspraak. De reden is dat de Bnee jisra'eel geen leugen kunnen vertellen op Sjabbat. De Sjabbat brengt een jehoedie op een hoger niveau.

Wat is de betekenis van de uitspraak: "Als G'd ons bij Har Sinai had gebracht maar ons niet de Tora had gegeven dan was dat ons genoeg geweest". In hoeverre was het ons genoeg geweest? Als wij de Tora niet hadden gekregen, wat hadden wij dan aan de reis naar Har Sinai gehad?

Het reizen naar de berg Sinai had zeker een betekenis. Toen werd er eenheid gecreëerd bij het Joodse volk: "Toen legerde zich daar het Joodse volk tegenover de berg" (Sjemot 19:2). Bij alle andere legeringen staat er een meervoud. Hier verschijnt voor het eerst een enkelvoud tegenover de berg Sinai. Als voorbereiding op het geven van de Tora verenigde iedereen zich als één man met één wens.

Daarom brengt ook de Midrasj het volgende: "Groot is de vrede. Op alle tochten staat er dat de Joden (in het meervoud) optrokken en legerden. Zij trokken op met ruzie en legerden zich met meningsverschil. Maar toen zij aankwamen bij de berg Sinai werden ze allemaal één. Toen zei Hasjeem: Het moment is aangekomen om de Tora aan Mijn kinderen te geven" (Midrasj Rabba Vajikra 9:9).

Er is dus zeker goede reden om te zeggen: "Als wij alleen maar dichter bij de Sinai waren gekomen, dan was dat ons al genoeg geweest". Eensgezindheid was al voldoende. Wij moeten hier altijd denken aan de hoofdregel: derech erets kadma laTora - goede manieren, goed gedrag en wellevendheid gaan aan de Tora vooraf.

We moeten nooit vergeten dat de Tora niet in een luchtledig hangt. Wellevendheid, goede manieren en correct intermenselijk gedrag vormen het fundament voordat we aan de Tora toekomen: "Als er geen derech erets is, is er ook geen Tora" (Avot 2:3). We vertrokken uit Egypte, terwijl we verzonken waren in 49 niveaus van onreinheid. Het was onmogelijk om de Tora direct te ontvangen. We moesten nog veredeld en verrijkt worden en ons voorbereiden op de grootste kedoetsja, de Tora.

De 49 niveaus van reiniging die wij doormaakten worden ook naar de midot (eigenschappen) genoemd. Een mida betekent een eigenschap, maar ook een vat waarin men iets kan stoppen. Wanneer men naar een winkel gaat, moet men een zak of tas meenemen om alle gekochte waren in te vervoeren.

Wanneer wij de Tora willen ontvangen, moeten wij daarvoor goede eigenschappen maar ook goede manieren ontwikkelen. Men moet zich goede, intermenselijke eigenschappen aanleren alvorens men overgaat naar de Tora.

Daarom staat in dajenoe dat G'd ons eerst in de buurt van de berg Sinai heeft gebracht, om het volk tot een eenheid te smeden. Pas daarna heeft hij ons de Tora gegeven. Want goed onderling gedrag gaat vooraf aan de Tora. Daarvoor hebben wij die voorbereidingstijd nodig tussen Pesach en Sjavoe'ot.

Juist daarom is de uitspraak van onze Chagamiem in het traktaat Jevamot (62b) over de 24.00 leerlingen van Rabbi Akiva begrijpelijk. Zijn leerlingen bejegenden elkaar met te weinig eerbied. Zij hadden tegenover elkaar niet de goede eigenschappen, die nodig waren om werkelijke talmidee chagamiem te worden. Daarom stierven ze allemaal tussen Pesach en Sjavoe'ot, zoals de Talmoed ook nog eens duidelijk benadrukt. De leerlingen van Rabbi Akiva verlieten deze wereld in een tijd waarin juist grote nadruk lag op het intermenselijke gedrag.

Rav Lau brengt in dit kader een verklaring van zijn leraar, Rabbi Elijahoe Lopian zts"l, uit de naam van Rabbi Chajiem Vital. Een bekende vraag luidt: "waarom krijgen we in de Tora geen opdracht om goede eigenschappen te ontwikkelen? In de literatuur van onze Chagamiem wordt veel aandacht besteed aan goede eigenschappen. Mensen met slechte eigenschappen worden afgeserveerd: nederigheid tegenover trots, waarheid tegenover leugen, barmhartigheid tegenover wreedheid en tolerantie tegenover woede en agressie. Waarom staat hier niets duidelijk over in de Tora? Onze Chagamiem zeggen bijvoorbeeld dat iedereen die kwaad wordt als een afgodendienaar is. De Tora staat vol met waarschuwingen tegen afgodendienst. Waarom wordt het verbod van woede dan niet in de Tora vermeld? Zo kan men doorgaan over alle andere slechte eigenschappen, die wel door onze Chagamiem worden uitgelegd maar niet in onze Tora vermeld worden".

Rabbi Elijahoe Lopian antwoordde men een vergelijking (masjal). Op dit moment: "Vandaag de dag bouwt men een grote toren in Tel Aviv, die de Sjalom-toren wordt genoemd. Laten we onszelf

voorstellen dat de investeerder hier langskomt en met de aannemer contact opneemt. De aannemer vermeldt alle uitgaven van de bouw in alle details, van de kelder tot de zolder, van de mezzotot tot de plantenbakken, en ze komen tot een prijs. Na een tijdje komt de aannemer: “Ja, maar in de totaalprijs was niet het graven van de fundamenteën en het volgietsen met cement inbegrepen”. Dit is een onmogelijke claim, want als we het hebben over het bouwen van een toren, is het zeker zo dat de fundamenteën een deel van het totaal zijn. Het is onmogelijk dat er dertig etages worden gebouwd, zonder dat er fundamenteën zijn gelegd. Een toren kan niet in de lucht zweven!”.

Ook de Tora is als een wolvenkrabber. De mitsvot van de Tora zijn hoog verheven, zoals bijvoorbeeld de opdrachten van Sjabbat, die in de Tora maar zeer kort beschreven staan. In feite zijn er veel meer verboden werkzaamheden dan vermeld. Volgens de Gaon van Vilna zijn er weer 39 sub-werkzaamheden, die vallen onder elk van de 39 hoofdwerkzaamheden. Zo komt men uit op minstens 1560 verboden handelingen. Daarbij moeten nog de verboden van onze Wijzen opgeteld worden. En al die verschillende werkzaamheden liggen opgesloten in één woord uit de Tora: “werk”.

Het ene woord teroe'a is een samenvatting van alle voorschriften van de sjofar en de verschillende manieren waarop die ten gehore gebracht moeten worden. Zo geldt dit ook bij iedere andere mitsva.

Hetzelfde geldt voor de psyche van de mens. Ook al is men bezig met met hoogverheven gedachten toch geldt dat zonder fundament alles zeer wankel staat.

22. Broederschap en geloof

De uitdrukking ‘toen knielde het volk en wierp zich neer’ sluit een circuit. Dit was de reactie van de Bnee jisra'el toen ze hoorden dat ze spoedig bevrijd zouden worden uit Egypte bij de laatste plaag, de makkat bechorot (sterfte van de eerstgeborenen).

Een dergelijke uitdrukking vinden we voor de eerste keer aan het begin van het boek Sjmot. Toen Mosje en Aharon met hun opdracht begonnen, staat er: “Toen gingen Mosje en Aharon en verzamelden ze alle ouderen van de Bnee jisra'el”. Ze vertelden de kinderen Israëls over hun G'ddelijke opdracht: “Toen geloofde het volk en ze accepteerden dat G'd hen als Bnee jisra'el had bedacht en dat Hij hun ellende had gezien en zij bogen en wierpen zich op de grond” (Sjmot 4: 29-31).

Toch is deze laatste pasoeek problematisch. Er staat allereerst dat het volk “geloofde”. Pas daarna hoorden ze dat G'd de Joden had bedacht. Wat betekent “en het volk geloofde”? Wat geloofde ze precies als ze nog niks hadden gehoord?

Het had eigenlijk omgekeerd moeten staan: “het volk had gehoord dat G'd hen bedacht had en hun ellende had aanschouwd, zij bogen en vielen op het aangezicht en het volk geloofde”. Hoe kan men geloven voordat men iets gehoord heeft? Deze logische volgorde staat bijvoorbeeld in de pasoeek: “Toen zag het Joodse volk de grote hand die G'd had gedaan in Egypte, het volk vreesde Hasjeem en ze geloofden in Hasjeem en in Mosje, Zijn dienaar” (Sjmot 14:31). Wanneer begonnen ze te geloven? Nadat ze de grote uitgestrekte hand van Hasjeem hadden gezien. Maar hier buigen en werpen ze zich op hun aangezicht en geloven de Bnee Jisra'el al voordat ze ook maar iets gehoord hebben. Is dit logisch?

Misschien ligt het antwoord in een opmerkelijk fenomeen in de Tora. We zien in de vroegste geschiedenis van de mensheid veel gebrek aan broederlijke liefde. Tot de uittocht uit Egypte bestaat er niet zoiets als broederschap. In Bereesjiet valt de eerste broer de andere aan. Kajin doodt Hevel (Bereesjiet 4:8). Enkele generaties later zijn er wederom broers: Sjem, Cham en Jafet. Tien generaties verliepen er van Adam tot Noach. We horen dat Noach speciaal moet davvenen: “Moge G'd Jefet uitbreiden en laat hem wonen in de tent van Hasjeem. Laat Kenaän (Cham) een dienaar voor hem zijn” (Bereesjiet 9:27). Één broer moet twee andere broers dienen en over Sjem en Jafet moet gedavvend worden, dat ze kunnen coëxisteren. Ook dit duidt niet op grote broederlijke liefde.

Ook in de generatie van Avraham avinoe, wanneer er gesproken wordt over de zoon van Haran Lot, de neef van Avraham, zien we toch dat er ruzie is. De herders van Avraham worden lastig gevallen door de herders van Lot. Avraham avinoe zegt tegen zijn neef: "Laat er geen ruzie zijn tussen mij en jou, want wij zijn broeders". Plotseling moesten zij uit elkaar. Dat was de enige oplossing voor het behoud van de broederlijke vrede: "Ga weg van mij, als je naar links gaat, ga ik naar rechts. En als jij naar rechts gaat, ga ik naar links" (Bereesjiet 13:8).

Tussen Jitschak en Jisjma'eel boterde het ook niet. Bij het overlijden van Avraham geeft Jisjma'eel voorrang aan Jitschak. Maar lang daarvoor zag Sara de zoon van de Egyptische Hagar, die ze geboord had aan Avraham, spelen. Dit spelen wordt uitgelegd in de zin van een poging doen om Jitschak dood te schieten. Jisjma'eel was toen veertien jaar oud en was gewend te denken dat hij de enige erfgenaam was van het grote vermogen van Avraham avinoe. Nu kwam er een klein broertje bij, die ook nog eens de uitverkorene bleek te zijn, want: "Door Jitschak zullen jouw kinderen genoemd worden".

Bij de volgende generatie ging het ook al niet goed tussen Ja'akov en Esav. Esav denkt: "De dagen van rouw voor mijn vader naderen. Ik zal Ja'akov, mijn broeder, doden" (Bereesjiet 27:41). Tussen de kinderen van Ja'akov avinoe ging het ook niet goed: "Toen zeiden ze tegen elkaar, zie, daar komt de dromer aan. Laten we hem toch gaan doden!" (Bereesjiet 37:19-20).

In hoofdstuk 50 van Bereesjiet barst Joseef in tranen uit, omdat zijn broeders hem valselijk verdenken, dat hij wraak wilt nemen na het overlijden, vanwege het feit dat zij hem verkocht hadden aan de Jisjma'elieten naar Egypte.

Plotseling ziet het volk in Egypte iets ongelooflijks, daar kwamen Mosje en Aharon, twee geweldig sympathieke broers, aan. Samen, zonder ruzie, zonder jaloezie, zonder machloukes. De oudste, Aharon, geeft de autoriteit en koved aan zijn jongere broer, aan Mosje. Desondanks is hij zijn woordvoerder. Toen Mosje en Aharon samen verschenen en broederlijke liefde toonden: "Geloofde het volk dat hier een G'ddelijke openbaring was, dat hier een Hemelse opdracht volgde". Zoiets hadden ze nog nooit gezien, dat twee broers op een sympathieke en verdraagzame manier samenwerkten. Daarom geloofde het volk de missie van Mosje en Aharon direct. Ook wanneer ze pas later hoorden dat G'd ze bedacht had en hun ellende had gezien.

23. De mens moet zichzelf beschouwen alsof hij zelf uit Egypte is getrokken

Deze uitspraak slaat op het bekende gezegde: "Als G'd onze voorouders niet uit Egypte had gehaald, zouden wij, onze kinderen en onze kleinkinderen, nog steeds slaven zijn van Fara'o in Egypte". Daarom is iedereen verplicht om zichzelf te beschouwen alsof hij zelf is weggetrokken uit Egypte. Hier is echter wel iets zeer opmerkelijks aan de hand. Dit vinden we nergens anders.

De Sjoelchan Aroech brengt als praktijkvoorschrift, dat wanneer iemand een wonder is gebeurd op een bepaalde plaats, hij elke keer wanneer hij daar langskomt een beracha (lofspreuk) moet zeggen. Wanneer hij een zoon heeft, die geboren werd na het wonder en dus ook zijn leven te danken heeft aan dat wonder, zegt de zoon de zegenspreuk: "Ik dank G'd die voor mijn vader een wonder op deze plaats heeft verricht". Een kleinkind zegt deze beracha niet meer (Orach Chajiem 218:4). Ook op Chanoeka en Poeriem zeggen we dat: "G'd voor onze voorouders in die tijd, ook tegenwoordig, wonderen heeft gedaan."

In schril contrast tot het voorgaande staat de vertelling over de uittocht uit Egypte. We spreken over de wonderen die G'd heeft gedaan, ook voor ons (en niet alleen voor onze voorouders): "Die ons bevrijd heeft en onze voorouders bevrijd heeft". We danken G'd voor alle wonderen, die hij niet alleen voor onze voorouders heeft gedaan maar ook voor ons.

Waarom is dit anders dan alle andere wonderen, waarbij voornamelijk wordt gedacht aan degenen, die de wonderen zelf hebben meegemaakt? In de Talmoed (Pesachiem 116b) wordt de plicht om jezelf te beschouwen als uittrekker uit Egypte, afgeleid uit de pasoek: "Je zult het je zoon vertellen die dag als volgt: vanwege dit heeft G'd mij dit gedaan toen ik uittrok uit Egypte". Ouders mogen

kinderen geen leugens vertellen. Daarom is het logisch, dat iedereen zichzelf moet beschouwen alsof hij zelf was uitgetrokken uit Egypte.

Maimonides brengt een andere bron: "Ons heeft G'd van daar weggevoerd" (Devariem 6). Over deze zaken heeft G'd ons in de Tora bevolen (Devariem 5): "en je zult herinneren dat je een slaaf was". Het is alsof je zelf slaaf was geweest en je nu bevrijd bent. Daarom moet men eten en drinken op de manier van vrijheid op deze avond (Hilchot chameets oematsa 7).

Alle gebeurtenissen van seideravond zijn er om opnieuw de overgang van slavernij naar bevrijding te beleven. Dat doen wij door verschillende handelingen van slavernij en vrijheid tegelijkertijd te doen.

Wat is het speciale voordeel van het vertellen over onze individuele vrijheid? Als we het hebben over onszelf, dan voelen we het veel meer. Daarom is ook onze dankbaarheid veel groter. Onze bereidheid om het Hemelse juk te aanvaarden groeit en wordt steeds completer. Bij de uittocht uit Egypte herwonnen we niet alleen onze lichamelijke vrijheid maar ook spirituele vrijheid.

Op seideravond moeten we realiseren dat we veel meer dan alleen maar vrijheid hebben herwonnen. Het gaat om onze geestelijke opdracht en roeping. Alleen een werkelijke G'dsdienaar is echt vrij. Waarom - vraagt de Chatam Sofeer zeggen we de beracha over de uittocht uit Egypte, pas aan het einde van het Magied-gedeelte? We worden gedurende de seideravond zuiverder, puurder, gereinigd van de afgoden om ons heen. We worden als het ware iemand die langzamerhand Joods wordt en de beracha pas na het onderdompelen in het mikve uitspreekt. Daarvoor kon hij de beracha niet werkelijk zeggen.

24. "Zo moge onze G'd en de G'd van onze voorouders ons tot andere feesten en voetfeesten brengen"

De redacteur van de Hagada merkt hier pas voor het eerst iets op over de toekomstige verlossing (in de tijd van de Masji'ach). Hij stelt zich niet tevreden met alleen het herinneren van de uittocht uit Egypte, de bevrijding uit het verleden.

Over de formulering van de voorliggende beracha bestaat een meningsverschil tussen Rabbi Tarfon en Rabbi Akiva. Rabbi Tarfon zegt dat deze avond geheel gewijd moet zijn aan de herinnering aan de uittocht uit Egypte. Daarom eindigt hij de beracha in de **verleden** tijd.

Daartegenover zegt Rabbi Akiva dat het wonder van de uittocht en de seideravonden gezien moeten worden als instrumenten om onze hoop op een betere toekomst te versterken. We moeten verlangen naar de toekomstige bevrijding en verlossing van alle beperkingen. Daarom zeggen we niet alleen dat G'd ons bevrijd heeft uit Egypte maar ook dat wij hopen op toekomstige grote openbaringen, feestgelegenheden en een nieuw (volks-)lied voor onze spirituele bevrijding. Natuurlijk heeft men het verleden nodig maar er is veel hoop voor de toekomst. Daarom schenken wij een vijfde beker in.

25. Verheugd over de herbouw van Uw stad en jubelend in Uw dienst

De woorden "stuur Mijn volk weg opdat ze Mij dienen" worden vaak maar gedeeltelijk geciteerd. Het doel van onze vrijheid was het opbouwen van een religieuze band met het Opperwezen. Fara'o was de eerste die het Joodse volk een volk noemde. Tot dan waren ze kinderen van Ja'akov of Bnee Jisra'eel. Fara'o was de eerste die zei: "Zie, het volk van de Bnee Jisra'eel is veel en sterker dan wij. Kom, laat ons slim zijn tegenover hen opdat zij niet vermeederen".

Hoe vatte Fara'o het volk als volk op? Hij begreep dat de Joden een gemeenschappelijk lot hadden. Maar hij bekeek het erg negatief. Het lot van het Joodse volk was om te lijden. Hun bezittingen werden te grabbel gegooid voor iedereen en hun hoop bleek ten gronde gericht. Hun leven was hun niet zeker: "Elke zoon die geboren zal worden, zullen jullie in de rivier gooien". Zo

begreep Fara'o de gemeenschappelijke toekomst van het Joodse volk en dat was in zijn opvatting hun volkslot.

Mosje Rabbenoe benadrukt dat wij een volk werden pas bij de berg Sinai. Niet bij de uittocht uit Egypte, noch bij het splijten van de Rietzee. Pas wanneer wij de Tora krijgen, roept Mosje Rabbenoe uit: "Vandaag worden jullie tot een volk voor Hasjeem, uw G'd". Dit is de betekenis van "Stuur Mijn volk weg zodat ze Mij zullen dienen". Daarom davvenen wij ook aan het einde van het Magied (verhaal) gedeelte en zeggen wij "Verheugd over de herbouw van Uw stad - maar het is niet voldoende om Uw stad Jeroesjalajiem van steen en leem op te bouwen - het gaat om ons jubelen in Uw dienst. Breng de dienst terug naar Uw Tempel en laten wij met onze eigen ogen aanschouwen hoe U terugkeert met erbarmen naar Zion".

Op deze manier is er een nieuw begripsniveau in de uitspraak: "Nu zijn we slaaf maar volgend jaar zijn wij vrij". Dit jaar zijn wij nog steeds onderworpen aan de wereldse machten en zitten we in galoet. Maar uiteindelijk gaat het om spirituele groei. En die kunnen we nu al waarmaken.

26. Tafeltje, dek je

Na de uittocht uit Egypte kregen wij de opdracht om een Misjkan te maken in de woestijn, zoals er staat geschreven in het boek Sjemot: "Maakt Mij een heiligdom en dan kan Ik tussen hen wonen" (24:8). In het Misjkan en in de latere Tempels in Jeroesjalajiem waren er zeer veel dienstvoorwerpen. Maar vier zaken sprongen eruit. Dat waren de Aron hakodesj (de Heilige Ark), de sjoelchan (de tafel), de menora en de mizbeach (het altaar).

Het lijkt alsof de sjoelchan (tafel) niet in dit rijtje thuishoort. Alle andere voorwerpen waren bijzonder spiritueel. De Aron hakodesj is de Arke der Getuigenis waar de stenen tafelen lagen. De menora is de zuiver gouden luchter waar een eeuwig durend licht in brandde en het spirituele licht verspreidde. Licht is iets geestelijks en heeft ook altijd die betekenis. Het altaar is alleen maar bestemd om daarop offers te brengen, het aardse te verheffen om G'd naderbij te komen.

De sjoelchan lijkt het meest aardse en minst spirituele van alle voorwerpen. Waar diende de sjoelchan voor? "En u zult op de sjoelchan het toonbrood plaatsen voor Mij altijd". Het toonbrood dat elke week op Sjabbat werd verwisseld lag op de sjoelchan. De sjoelchan brengt het aardse deel van het leven tot uitdrukking. Alle andere voorwerpen zijn meer spiritueel.

Waarom moest er een sjoelchan in het Heiligdom staan? De sjoelchan duidt op een belangrijk idee in het Jodendom. De taak van de sjoelchan in het Misjkan herinnert ons aan de ladder in de droom van Ja'akov. De ladder stond op de aarde maar zijn top reikte tot in de Hemel. Dit symboliseert de mogelijkheid om van de materie spirit te maken.

Daarom staat er omtrent de tafel geschreven: "Je zult op de tafel toonbrood leggen voor Mij altijd". Niet zomaar toonbrood maar "voor Mij". Dit staat ook zeer duidelijk in de profeet Jechezkeel: "Toen sprak G'd tot mij: 'Dit is de tafel die voor G'd is'" (41:21). De bedoeling van aardse leven is om de materie te verheffen tot geest.

Dit zien wij terug in het begrip se'oedat mitsva in de Rambam (Kiddoesj hachodesj 3:7) en de Sjoelchan Aroech. Se'oedat mitsva betekent een maaltijd van een mitsva. In de niet-Joodse wereld bestaat het begrip maaltijd en ook het begrip mitsva. Maar dat een se'oeda in een mitsva verandert is onbekend in de wereld om ons heen.

De maaltijden op Sjabbat zijn verplichte maaltijden, se'oedot mitsva. Op Jom Tov geldt hetzelfde. Ook bij een briet mila, een pidjon ha'been, een huwelijk of het sjoem (einde van een traktaat leren) houden wij een se'oedat mitsva. Dit is een typisch Joods begrip. Daarom kunnen anderen enkel een ola, brandoffer, brengen maar geen sjelamieem waar zowel het aardse als het geestelijke in verenigd worden. Mensen kunnen wel menen dat zij volledig afstand moeten doen van het aardse maar het niveau dat iets materieels wordt omgezet in iets heiligs is moeilijk te vatten in de wereld om ons heen. De bedoeling van de Joodse se'oeda is om de aardse behoeften te verheffen

tot een geestelijk niveau. Dit is de bedoeling van “tafeltje dekje” op de Seideravond. Als we ook het aardse deel van ons leven weten te verheffen tot een hoog niveau wordt dat een mitsva op zichzelf.

27. Bensjen

Het bensjen is een opvoeding tot dank en erkenning van het goede dat wij dagelijks ontvangen van Boven. De plicht om Hasjeem te bedanken is dusdanig fundamenteel, dat de Talmoed zegt dat als wij eten zonder beracha wij G'd bestelen. Dit wordt afgeleid uit het boek Tehilliem. In Psalm 24 staat er: “De wereld en alles dat haar vult is van G'd” terwijl in Psalm 115 staat dat de Hemel van G'd is maar dat Hij de aarde aan de mens heeft gegeven. De vraag is dus: Aan wie behoort de aarde en alles dat haar vult toe? Vóór het uitspreken van de beracha is de wereld van G'd en na het uitspreken van de beracha is de wereld van de mens. Als wij G'd niet bedankt hebben is het alsof wij ons iets toe-eigenen dat niet van ons is. Maar als je Hem weet te danken, is het je gaarne gegund.

Verschillende poskiem schrijven dat degene die een beracha zegt moet weten dat hij G'd dankt voor al het goede dat Hij hem geeft. Als men dat gevoel niet kan opbrengen, ontbreekt het belangrijkste onderdeel van de mitsva. Heeft men gebensjt in de vorm van een gebed maar niet als dank dan heeft men het gebed zelfs achteraf niet vervuld. Dat komt doordat er heel duidelijk werd gezegd dat we moeten bensjen als dank voor het goede land dat G'd ons gegeven heeft.

De Chafeets Chajiem in zijn werk Sjeem Olam schrijft dat behalve de intentie om met bensjen een mitsva uit de Tora te vervullen men ook de bedoeling moet hebben om G'd te danken voor het land en voor het voedsel. Helaas vergeet men dat maar al te vaak. De zoon van de Chafeets Chajiem, Rebbe Leib, vertelde dat zijn vader inderdaad van mening was, dat als men geen dankbare gevoelens kan opbrengen bij het bensjen, dat de mitsva van bensjen niet goed vervuld is.

Vele Geleerden brengen de woorden van Rasjie (in het sefer Ha'ora), die bij de voorschriften van Halleel van Pesach schrijft dat iemand die het zwaar te verduren heeft na het drinken van wijn zijn plicht van Halleel niet kan vervullen omdat hij geen bedoeling bij Halleel heeft om te zingen en G'd te prijzen.

Op Pesach is de bedoeling van Halleel niet alleen om de woorden te zeggen maar ook om G'd daarmee te bejubelen zoals er staat geschreven: “Het lied zal voor jullie zijn volmaakt gewijd aan het feest”. Mosje is de geschiedenis ingegaan als Mosje **Rabbenoe**. Niet als Mosje de profeet of Mosje de leider of Mosje die ons de Wet heeft gegeven of Mosje die ons gevoed heeft - alhoewel al die titels hem wel zouden passen.

Mosje is bekend geworden als Mosje Rabbenoe: een Rav die opvoedt, terecht wijst en beïnvloedt. Aan het einde van zijn leven, in de laatste woorden van zijn afscheidsdarsja (Devariem 32) hamert Mosje Rabbenoe regelmatig op het begrip dankbaarheid. Dank G'd voor al het goede en wees niet van de categorie “Toen werd Jesjoeroen vet en gaf hij een trap”.

Met deze gedachte waarmee Mosje Rabbenoe zijn veertigjarige leiderschap beëindigde, begint de profeet Jesjahoe: “Profetie van Jesjahoe Ben Amots... hoort Hemel en luistert aarde wat G'd heeft gesproken: Kinderen heb ik grootgebracht en verheven maar zij komen tegen Mij in opstand. Een os kent zijn eigenaar en een ezel de voederbak van zijn heer maar Jisra'el kent Mij niet, Mijn volk denkt niet na”.

Ondankbaarheid is de bron van veel kwaad. Het belang van dankbaarheid vinden we heel duidelijk bij het huwelijksverbod van de Ammonieten en de Moavieten: “Vanwege het feit dat ze jullie niet tegemoet zijn gekomen met brood en water op de weg toen jullie vertrokken uit Egypte” (Devariem 23:45).

Waren ander volken ons dan wel tegemoet gekomen met water en brood? Waren Sigon en Og die ons agressief tegemoet kwamen dan beter dan Amnon en Moav? Maar het antwoord ligt in het feit dat Amnon en Moav de kinderen van Lot waren en zijn twee dochters. Die werden alleen maar

gered uit Sedom vanwege de verdienste van Avraham, zoals de Tora vertelt. Is dit dankbaarheid voor de afstammelingen van Avraham? Daarom mogen de Ammonieten en Moavieten niet trouwen met het Joodse volk, tot in de eeuwigheid. Ondankbaarheid is een uitermate negatieve eigenschap. Deze gedachte van dankbaarheid als zeer hoge waarde wordt breed uitgemeten in het werk Chovot halevavot van Rabbenoe Bachja.

In het laatste hoofdstuk geeft hij dertig overwegingen waarom de mens dankbaar moet zijn aan zijn Schepper. Als hij dankbaar is aan G'd voor de ogen die Hij hem gegeven heeft, voor de oren die Hij in hem geplant heeft en voor het denken en praten dat Hij hem mogelijk heeft gemaakt dan is de tegenprestatie die G'd van ons vraagt maar bijzonder gering.

Een van de voorbeelden die Rabbenoe Bachja brengt zullen wij in hedendaagse taal vertalen: Als iemand, G'd beware, niet meer kan zien na een ongeluk of na een ziekte en men vertelt hem dat er een medisch centrum in Amerika is dat hem kan helpen, zal hij alles doen en zich de grootste uitgaven getroosten om in het verre land geholpen te worden.

Wanneer hij na de operatie zijn ogen weer open doet en weer kan zien is zijn dank aan de professor die hem behandeld heeft onbegrensd. Als die professor hem schrijft dat hij een paar dagen naar Israël komt voor vakantie, zal de genezen patiënt hem op Loed opwachten en hem als een koning ontvangen omdat hij hem zijn gezichtsvermogen terug heeft gegeven.

Kosten noch moeite zal de patiënt sparen om de dokter te verwennen. Hasjeem heeft ons twee ogen gegeven zonder problemen en zonder financiële offers. Wij hoefden daar niets voor te doen. Wat vraagt G'd van ons? Dat hij "tussen ons mag wonen". Hij wil alleen zo af en toe bij ons op bezoek komen, een paar keer per dag.

De bekende Rebbe Mendele uit Kotsk vroeg men toen hij nog klein was: "Mendele, waar bevindt Hasjeem zich?" Hij antwoordde: "Op elke plaats waar men de deur openmaakt". Het enige wat G'd van ons vraagt is dat wij hem toelaten in ons leven.

Rabbenoe Bachja voegt daar de volgende gedachte aan toe. Ouders koesteren veel liefdesgevoelens voor hun kinderen ook al hebben de kinderen hen nooit iets aardigs bewezen. Zij behandelen hun kinderen met veel liefde en medelijden en zorgen voor alles wat zij nodig hebben, zelfs meer dan zij ooit zelf in hun jeugd kregen.

Het feit dat een mens deze gevoelens in zich heeft, het feit dat wij zulke zorgzame, lieve ouders hebben die ons groot gebracht hebben, moet een bron van dankbaarheid zijn voor ieder mens. Er is een bekende uitspraak dat één vader tien kinderen kan verzorgen maar dat tien kinderen niet één vader kunnen verzorgen. De vraag is waar dat vandaan komt.

Rabbi Jitschak Jediedja Frenkel, de vroegere Opperrabbijn van Tel Aviv - Jaffo, stelt dat we deze eigenschappen erven van onze voorouders en uiteindelijk van Adam en Eva. Adam en Eva hadden geen ouders maar wel kinderen. Dus hebben zij de komende generaties wel gevoel voor de kinderen mee kunnen geven maar niet een gevoel voor ouders (want ze hadden geen ouders). Daarom zien we vaak dat mensen ontzettend veel meer moeite doen voor hun kinderen dan voor hun ouders.

28. Hajinoe kecholmiem - We waren als dromenden

Bij het bentsjen zingen we sjier hama'alot. En er staat: "Wanneer G'd terugkeert naar Zion, dan waren wij als dromenden". Koning David beschrijft de gevoelens, wanneer de uiteindelijke bevrijding gerealiseerd zal worden. Wanneer alle beloften van de profeten zullen uitkomen en gestalte zullen krijgen, dan zal ons een wonderlijk gevoel bekruipen. We zullen ons als dromenden voelen en ons afvragen of we alleen maar dagdromen, of dat de dingen werkelijk gerealiseerd worden.

Maar dan had in sjier hama'alot niet moeten staan 'we waren als dromenden', maar 'we zullen zijn als dromenden'.

Rav Lau vertelt over een ervaring die hij had met een koheen, die ver afstand van de Joodse traditie. Hij wilde trouwen met een gescheiden vrouw maar dat mocht niet. Hij klaagde:

"Tegenwoordig hebben wij toch geen Tempel mee. Ik hoef die kehoena (dat koheenschap) niet zo

nodig". Rav Lau legde hem uit dat de Tora niet veranderd kan worden; het is één van de 13 geloofspunten, zoals die geformuleerd zijn door Rambam. De Tora is eeuwig en alle Rabbijnen kunnen nog geen jota aan de Tora veranderen: "Maar zei ik hem, stel je voor dat wij inderdaad de Tora konden veranderen. Zouden wij dan de kehoena afschaffen? Dat betekent dat elke hoop op de herbouw van de Tempel, G'd bewaar, in de kiem wordt gesmoord. Hoe kunnen we "kaddiesj zeggen" over de hoop die we vele generaties hebben gekoesterd om de Tempelberg weer te mogen aanschouwen en de Tempel herbouwd te mogen zien.

Alle profeten die over de verwoesting en de herbouw van de Tempel hebben geprofeteerd, zouden dan, G'dbewaar, geschrappt moeten worden uit Tenach. Spreken de profeet Jesjaja in hoofdstuk 2 en de profeet Micha in hoofdstuk 4 niet over de Tempelberg die als hoogste spirituele berg zal verrijzen? Zeggen zij niet dat daar alle volkeren heen zullen stromen en zeggen: uit Zion komt de Tora voort en het woord van G'd uit Jeroesjalajiem? Spreekt dezelfde profeet Jesjaja niet in hoofdstuk 27 over de dag waarop op de grote sjofar geblazen zal worden en allen die verloren geraakt waren, terug zullen keren en zullen buigen op de heilige berg in Jeroesjalajiem?

De profeet Jeremia, die de verwoesting heeft gezien, was hij het niet die in hoofdstuk 13 de eeuwige woorden heeft gesproken dat: de kinderen terug zullen keren naar hun grenzen en dat wij nog wijngaarden zullen planten in de bergen van Sjomron? Moeten we dan afrekenen met dat prachtige toekomstvisioen van Jechezkeel (hoofdstuk 37), waar hij een visioen heeft van droge botten, die allemaal levend zullen worden en terug zullen keren naar de Joodse bodem? Maar wanneer een koheen zijn kehoena opgeeft, betekent dat dat deze droom begraven wordt."

Daarom zei Koning David ook 'wij waren als dromenden' in het verleden, want in het verleden waren wij aan het dromen. Maar wanneer de uiteindelijke bevrijding gerealiseerd zal worden, dan zullen we zien dat de droom werkelijkheid is geworden.

De seideravond is de avond waarin we deze droom tot uitdrukking proberen te brengen. Hand in hand vierten we de uittocht uit Egypte en het begin van de toekomstige bevrijding. Wanneer wij de beker van Elijahoe de profeet inschenken, de minhag volgen om met een tas met matzes op de schouder naar buiten gaan in de richting van Israël en uitroepen 'volgend jaar in het herbouwde Jeroesjalajiem', dan inderdaad zullen we weten dat de dromen realiteit zijn geworden.

29. Kmo sjenitbarchoe avoteno...keen jevarech otanoe jachad - Zoals onze voorouders werden gezegend, zo zal G'd ons allen samen zegenen

Hier denken we aan het hele Joodse volk. We verzoeken G'd om ons te verbinden met Avraham, Jitschak en Ja'akov en ons te vertellen dat onze beracha eigenlijk bestaat uit het voortzetten van de traditie.

Wanneer wij in de voetsporen van Avraham, Jitschak en Ja'akov treden, kunnen wij een gezegend leven leiden. Deze gedachte van traditie en aaneenschakeling van de generaties komt op heel veel niveaus van het Jodendom naar voren. Bij het Misjkan zelf, de plaats waar de G'ddelijke Sjechina rustte, vinden we dat G'd wil wonen temidden van hen (temidden van de Bnee Jisra'eel). In het Misjkan kunnen wij drie voorbeelden vinden van deze gedachten van aaneenschakeling van generaties.

Parsjat Teroema komt met de volgende opdrachten: Maak een Heilige Arke. Maak een zuiver gouden menora. Maak een mizbe'ach. Maak een tafel. Slechts bij één opdracht verschijnt het bepalend lidwoord 'de': "U zult **de** planken voor het Misjkan maken van staand sjieta-hout. Hier wordt gesproken over de planken. Wie weet er om welke planken het ging?

Deze planken waren allang voor de oprichting van het Misjkan klaar. Volgens onze Wijzen waren deze planken gezaagd van de grote boom, die Avraham geplant had in Be'er Sjeva, waar hij G'd aanriep (Bereesjiet 21:33).

Toen zijn kleinzoon Ja'akov naar Egypte afdaalde reisde hij niet direct van Kirjat Arba naar Egypte maar ging hij langs Be'er Sjeva. Daar hakte hij de boom om, die zijn grootvader had geplant. Hij nam ze mee naar Egypte en zei tegen zijn kinderen: "Moge G'd met u zijn" (Bereesjiet 48:21): "Op het moment dat jullie Egypte verlaten en G'd Zijn Sjechina op jullie zal laten rusten, dan nemen jullie deze bomen mee en die zullen dan als de planken voor het Misjkan gebruikt worden.

In de Targoem (Tora-vertaling) van Jonathan ben Oezi'eel, die met heilige inspiratie is geschreven door de grootste leerling van de bekende Hilleel, wordt uitvoerig verteld dat de middelste balk die alle planken van het Misjkan bij elkaar hield, zeventig el lang was van het ene uiteinde tot het andere uiteinde, net zoveel als de omtrek van het Misjkan. Die middelste boom was gehaald uit de boom die Avraham had geplant in Be'er Sjeva, waar hij G'ds naam verspreid had over de hele wereld.

Het is moeilijk te begrijpen waarom er bij de uittocht planken moesten worden meegenomen voor het bouwen van het Misjkan. G'd heeft de Joden kwartels, een mobiele bron, begeleidende wolken gegeven. Waarom zou G'd hen dan geen planken kunnen geven? G'd had het zeker gekund, maar dat zijn niet dezelfde planken, als die Avraham geplant had. Avraham avinoe heeft de fundamenten gelegd en daar groeien wij op verder.

De kleren van de hogepriester

Een ander voorbeeld voor deze verheven gedachte vinden wij in de kleren van de hogepriester. Daar was een borstschild, waar twaalf edelstenen in vast stonden. Op elk van die edelstenen was de naam van één van de twaalf stammen ingegraveerd, zoals ook staat in Sjemot: "Aharon zal hun namen voor G'd dragen op zijn twee schouders, ter herinnering".

Deze namen waren ook een soort Hemelse schrijfmachine. Als men stond tegenover de hogepriester Aharon, of Elazar zijn zoon, of Pinchas zijn kleinzoon, en hem vragen stelde voor G'd, dan werden de antwoorden gegeven via de letters van de namen die op die twaalf edelstenen stonden. Zo verklaart ook Ramban in Sjemot 28, dat wanneer de Bnee Jisra'eel later zouden vragen wie als eerste zal optrekken in een oorlog van Jehosjoe'a ben Noen, het antwoord zou kunnen zijn: Jehoeda ja'ale. Jehoeda lichtte dan op in het borstschild en de letters van het woord ja'ale lichtten dan op bij verschillende anderen.

Namen van stamvaders

Om alle antwoorden te kunnen geven, moet het borstschild alle 22 letters van het alfabet bevatten. Als we goed kijken naar de naam van de stamvaders, vinden we alleen maar achttien letters. De letters chet, tet, tsaddie en koef ontbreken. Hoe kan men dan volledig antwoord krijgen, wanneer vier letters ontbreken?

Onze Wijzen zeggen dat ook andere namen waren ingegraveerd in het borstschild. De namen van de drie Aartsvaders stonden ook ingegraveerd. Bovendien stond er de woorden 'sjivtee jesjoeroen', waar de tet staat aangegeven. Hieruit leren we dat de Sjechina pas kan rusten op de oeriem en toemiem, wanneer er een aaneenschakeling van generaties is. Van Avraham, via Jitschak en Ja'akov tot de laatste stam van Jesjoeroen (wat een bijnaam is voor Israëel).

De menora

Het derde voorbeeld van de aaneenschakeling van de generaties, is de gouden menora waarbij geschreven staat: "Tot haar heup, tot haar bloesem, is het één geheel". De Chagamiem leggen uit dat Mosje Rabbenoe zich moeilijk kon voorstellen hoe de menora gemaakt moest worden. G'd liet het hem zien op de berg, zodat Mosje wist hoe de menora gemaakt moest worden.

Het probleem van Mosje lag niet zozeer in de technische uitvoering - er waren immers ingewikkelder dingen, en hij had Betsalel en Eholiav ben Achisamach bij de hand - maar het grote probleem lag voornamelijk in het idee van de aaneenschakeling van de generaties, die in deze pasoek tot uitdrukking komt.

Het woord 'jerech' (heup) is een bijnaam voor de oudere kant; iedereen komt voort uit de heupen van zijn ouders. Perach (bloesem) is een bijnaam voor de kinderen. 'Ad jerecha, ad pircha' betekent van onze aartsvaders en aartsmoeders tot de achter-achter-achterkleinkinderen, die samen één geheel vormen.

Daarom zeggen we in onze gebeden altijd: onze G'd en de G'd van onze voorouders. Zo beginnen we de sjemonee esree drie keer per dag. De kracht om het verleden te vereeuwigen ligt in onze geschiedenis en is wellicht het geheim van onze overleving: "Herinner u de dagen van weleer, denk na over de jaren van de afgelopen generaties" (Devariem 32:7).